

**Альбом вправ з розвитку
ритмічних здібностей
у дітей з порушенням мовлення**

**Автор: вчитель-логопед
Божок Ольга Анатоліївна**

Божок Ольга

Альбом вправ з розвитку ритмічних здібностей у дітей з порушенням мовлення

**Посібник на допомогу вчителям – логопедам
закладів дошкільної освіти**

М. Хмельницький

2018р.

Рецензенти:

Пісоцька Л.С. – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної освіти Хмельницької гуманітарно – педагогічної академії.

Зайцева Т.Ю. – вихователь – методист закладу дошкільної освіти №35.

У посібнику розкрито питання впливу ритмічних здібностей на формування мовлення у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Запропоновано вправи, використання яких сприятиме: розвитку звуковимови та корекції її порушень, автоматизації звуків, засвоєнню складоритмічної і звукоскладової структури слів, граматичних категорій, корекції порушень милодіки – інтонаційного боку мовлення, розвитку мовного дихання та фонематичних процесів.

Для вчителів – логопедів закладів дошкільної освіти, вихователів, батьків.

Зміст

Передмова.....	4
1.Перший етап.....	6
1.1 Формування уявлень про часову та просторову послідовність знаків у ритмічному рядку, побудову ритмічного ряду.....	7
1.2 Вправи спрямовані на встановлення інтегрованих зв'язків, що забезпечують ритмічні координації.....	23
1.3 Засвоєння способів побудови та трансформації ритмічних рядків.....	41
2. Другий етап.....	47
2.1 Засвоєння ритмічних еталонів темпу та метру.....	48
2.2 Засвоєння ритмічного малюнку.....	52
2.3 Формування уявлень про ритмічний наголос.....	59
3. Третій етап.....	68
3.1 Засвоєння і відтворення складоритмічної структури слова.....	69
3.2 Поскладовий та звуко – буквенний аналіз слова.....	77
3.3 Виділення морфологічних ознак слова.....	84
4. Список використаної літератури.....	103

Передмова

Для формування правильного мовлення необхідні певні передумови, а саме: достатньо сформований просторовий та ритмічний фактори психічної діяльності. Їх синхронна взаємодія дає змогу послідовно переробляти звукові сигнали (під час сприйняття) та лінійно будувати артикуляційні рухи (під час вимови).

Зупинимось докладніше на розвитку саме ритмічних здібностей у дітей з порушенням мовлення.

Умовою реалізації різних видів діяльності – мовленнєвої, інтелектуальної та інших, є сформованість ритмічних здібностей. Вони знаходяться у тісному взаємозв'язку з формуванням просторово – часових уявлень. Сукупна діяльність рухового, зорового, слухового аналізаторів безпосередньо впливають на вміння дитини сприймати час. А це, в свою чергу, забезпечує готовність до оволодіння ритмічними структурами. І навпаки, рівень розвитку міжаналізаторної діяльності залежить від ступеню сформованості ритмічних здібностей. Координація та інтеграція міжаналізаторної взаємодії створює основу для сенсомоторних механізмів мовлення, сприяє успішному формуванню мовленнєвих функцій, мовних процесів. І саме ці функції та процеси впливають на розвиток усного та писемного мовлення.

Одже, однією з важливих складових корекційно – розвивальної логопедичної роботи має бути розвиток ритмічних здібностей у дітей.

У посібнику запропоновані матеріали, які базуються на принципі взаємозв'язку у розвитку рухів та мовлення. Вправи підбираються індивідуально для кожної дитини. Врахування особливостей мовного дефекту, рівня сформованості ритмічних здібностей дитини, використання послідовності у формуванні ритмічних моделей (від побудови ритмічного ряду до метра, темпу і ритмічного малюнка) є обов'язковими.

Використання вправ запропонованого посібника під час логопедичного заняття (розвиток звуковимови та корекція її порушень, автоматизація звуків, введення у мовлення, засвоєння складоритмічної і звукоскладової структури слів, усунення персеверацій в межах слів з простою та складною звуковою структурою, засвоєння основних граматичних категорій, корекція порушень

мелодико-інтонаційного боку мовлення. розвиток мовного дихання, розвиток фонематичних процесів) забезпечує успішність реалізації комплексних корекційно-розвивальних завдань, створює оптимальні умови для засвоєння мовного матеріалу.

I етап

Завдання I етапу:

- 1) розвиток у дітей вміння будувати та утримувати ритмічний ряд, відтворювати його за показом, зразком мовною інструкцією;
- 2) розвиток фонематичного слуху, стійкості слухового сприйняття;
- 3) формування сенсорних еталонів кольору, розміру, форми;
- 4) формування оптико-просторових уявлень;
- 5) розвиток автоматизованих рухів руки.

Ритмічні ряди будуються на основі повторів, чергуванні їх елементів. Індивідуально для кожної дитини визначається темп роботи. Робота починається із збільшення обсягу, збереження плавності рухів. Після цього формується здатність до переключення рухів, вироблення точності їх виконання. Кожний рух дитина супроводжує звукокомплексами, звуконаслідуваннями, словами, віршиками, чистомовками. Дитина вчиться виділяти початок та кінець безперервного руху, виділяти звуки, слова з мовного потоку. Таким чином успішно формується рухова основа довільного дихального та голосового актів, долаються недоліки просторово – часової організації мовно – рухових актів.

Коли фізіологічне дихання порушено, а фонаційне не сформовано (при дизартрії, ринолалії) слід використовувати вправи для формування синергії дихання та фонації, тобто використовувати різні види дихальної гімнастики.

Для формування зорово - моторної координації, уваги даються завдання на побудову зорових ритмічних рядків – будування доріжок з мозаїки, лічильних паличок, геометричних фігур, малювання ліній різної направленості та довжини.

Для формування зорово – слухової координації, розвитку вміння зосереджуватись та розподіляти увагу, використовуються доріжки для будування слухових ритмічних рядків (побутові шуми, музичні інструменти).

Для розвитку уваги, мнестичних процесів, автоматизації звуків використовуються ритмічні трансформації, які навчають дотримуватись заданого ритму та переключати його з однієї модальності на іншу.

Формування уявлень про часову та просторову послідовність знаків у ритмічному ряду, побудова ритмічного ряду

Вправа 1

Мета: Вчити дотримуватись заданого ритму та темпу рухів рук з поступовим нарощуванням їх кількості.

Дитині дається зразок рухів рук у заданому ритмі. Рухи виконуються почергово : спочатку логопед виконує, потім дитина. Приділяється увага збереженню темпу виконання, який підбирається індивідуально для кожної дитини.

Зразки ритмів:

а) симетричні:

1) | | | |

2) || || || ||

3) ||| ||| ||| |||

4) |||| |||| |||| ||||

б) асиметричні

1) | || | || | || | ||

2) || | || | || | || |

3) | ||| | ||| | ||| | |||

4) ||| | ||| | ||| | ||| |

5) | |||| | |||| | |||| | ||||

6) |||| | |||| | |||| | |||| |

7) || ||| || ||| || ||| || |||

8) ||| || ||| || ||| || ||| ||

9) || ||| || ||| || ||| || |||

10) ||| || ||| || ||| || ||| ||

11) ||| ||| || ||| || ||| || |||

12) ||| || ||| || ||| || ||| ||

Вправа 2

Мета: формувати вміння дотримуватись ритмічної організації рухів

а) повторити за логопедом заданий ритм дії - стукнути, плеснути, тупнути:

- сумісно з логопедом, потім почергово і за зразком;
- однією, двома руками, ногами, чергуючи право-ліво; руки-ноги;
- за візуально-акустичним зразком, потім тільки за акустичним;
- з дотриманням ритму без врахування гучності, потім з урахуванням гучності, з чергуванням гучності в одному ритмічному малюнку;
- повільне відстукування зразка заданого у швидкому темпі, потім точне його повторення.

Гра “Повтори за мною”: діти стоять біля столу логопеда. Логопед пропонує одній дитині відплескати все, що він їй відстукує олівцем. Інші діти уважно слухають і оцінюють жестами: піднімають догори великий палець, якщо ритм правильний і опускають його вниз, якщо неправильний.

б) артикуляційні вправи:

- відкрити рот, оскалити зуби, надути щоки;
- язик за праву щоку, губи трубочкою, язик на нижню губу;
- втягнути щоки, поклацати язиком, подути;
- два рази поклацати язиком, один раз подути;

- беззвучно артикулювати голосні [i] – [y] – [a];
- беззвучно артикулювати приголосні [п] – [н] – [м].

в) вправи для рук:

- великим пальцем по чергово торкатися вказівного, мізинця, середнього;
- “Кулак – ребро – долоня” (покласти руку на стіл кулаком, потім ребром, потім долонею);
- показати: кільце з пальців, долоню вертикально “вушка зайчика”;
- з попередньої вправи “кулак на столі” по чергово показувати великий палець, мізинець, вказівний палець.

г) вправи для тіла:

- нахилитись вправо, присісти, встати, плеснути в долоні;
- помахати руками над головою, руки забрати за спину, підстрибнути на місці;
- тупнути ногою, руки до плечей, вниз, підняти голову, опустити.

Коли дитина засвоїть задану серію рухів, необхідно поміняти їх послідовність. Вправи, їх кількість, складність підбираються індивідуально для кожної дитини.

Вправа 3

Мета: за допомогою дихальної гімнастики формувати ритм дихальних рухів.

Вправи для формування навичок правильного вдиху:

1) лягти на спину, покласти долоню однієї руки на груди, а долоню іншої руки на підвздошну частину (на межі грудної клітки та пупка).

Зробити попередньо глибокий видих, плавно і неквапливо вдихнути носом так, щоб передня стінка живота піднялася вгору, піднімаючи руку. Грудна клітка при цьому повинна залишатися у спокої, контролюватися іншою рукою.

Видих робити плавно, через рот і, за можливістю, повніше. При цьому живіт опускається і в кінці видиху втягується.

Виконувати 3-5 таких плавних ритмічних вдихів та видихів. Потім необхідно виконувати вправу сидячи та стоячи.

2) “Повний вдих”. Вправу спочатку виконувати в положенні лежачи на спині, а потім сидячи та стоячи.

Після попереднього видиху зробити плавний вдих носом, підняти прямі руки вперед і розвести їх вгору і в сторони.

Покласти долоні на передньо-бокові нижні краї грудної клітки і зробити видих, намагаючись якомога довше зберігати нижню частину грудної клітки у розширеному стані вдиху. Довжину видиху у процесі тренувань необхідно поступово збільшувати. Виконувати 3-6 разів.

3) «Вдих з вантажем». Вправу слід виконувати у положенні лежачи на спині 5-6 разів підряд. Для виконання вправи використовувати мішечок з піском вагою максимум в 1,5-2 кг і розміром 50-20 см. Мішечок покласти на живіт (район правого та лівого підребер'я).

Зробити глибокий вдих носом і розвести руки в сторони, рухом передньої стінки живота необхідно підняти мішечок з піском якомога вище. На повільному видиху мішечок опустити.

Вправи для виховання навичок правильного видиху:

1) “Фіксований видих”.

Після спокійного вдиху зробити плавний видих через рот, періодично змінюючи розмір отвору між губами (трохи збільшуючи - зменшуючи його, регулюючи тим самим інтенсивність видиху).

2) Робити вправу “фіксований видих” і подумки рахувати, розподіляючи довжину видиху на 10-12-15 і більше секунд.

3) Розподілити довжину фіксованого видиху до 15 секунд, подумки рахуючи до 10 або 12, потім закінчити рахунок вголос.

Довжину видиху у процесі тренувань необхідно поступово збільшувати. Замість рахунку можна подумки промовляти таблицю голосних: і, е, а, о, у, и або будь-який вірш, прислів'я, скоромовку.

4) “Форсований видих”.

Вдихнути носом, зробити швидкий, різкий видих через рот (подумки вимовити “ху”). Повторити 7-10 раз.

5) «Потрійний видих».

Виконати попередню вправу, видихаючи повітря поштовхами, один за одним. Не “добирати” повітря під час секундних зупинок у процесі потрійного видиху. Потім повторити вправу.

6) “Теплий видих”.

Зробити через ніс вдих, піднести руку до рота, повільно видихнути через відкритий рот. Потім, вдихнувши через ніс, продовжувати видих. Виконувати 5-6 разів підряд, безперервно відчуючи на руках тепло повітря, що видихається. Виконувати вправу на “теплому видиху”, подумки рахуючи.

7) “Свисток”.

Вдихнути носом, під час плавного видиху відтворити тихий, тривалий, монотонний свист. Свистіти легко, вільно. Губи не напружувати, економно видихати.

Робота над диханням починається з визначення темпу, оптимального для дитини, намагання зберегти постійний темп дихальних рухів.

Вправа 4

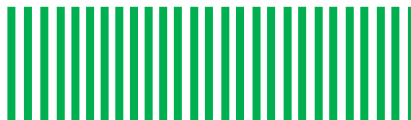
Мета: формувати уявлення про ритмічний зоровий ряд, в якому повторюються його елементи

а) Викласти ряд форм із заданими властивостями, вибираючи необхідні серед інших:

- доріжку з трикутників

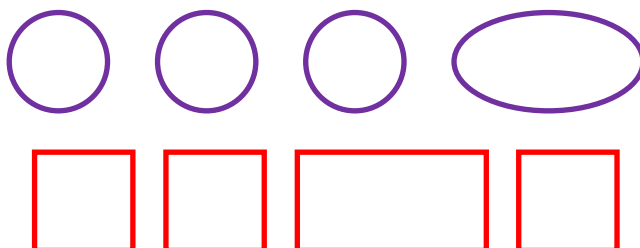

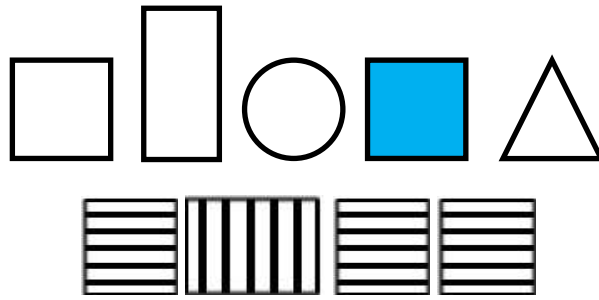
- парканчик із зелених паличок

- доріжку з синьої мозаїки

б) Знайти у кожному рядку “зайву” фігуру. Завдання виконується після попереднього аналізу зображення: вибрати однакові фігури (за величиною, кольором, формою, наявністю або відсутністю кутів, напрямку штрихування), потім визначити “зайву”, яка відрізняється від решти. Однакові фігури можна обвести, розмалювати, заштрихувати.

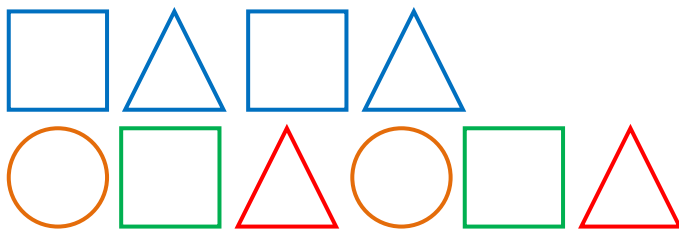
Вправа 5

Мета: вчити, складати ритмічний рядок, в якому елементи чергуються.

Викласти ряд з геометричних фігур з чергуванням:

- форми;
- кольору;
- розміру.

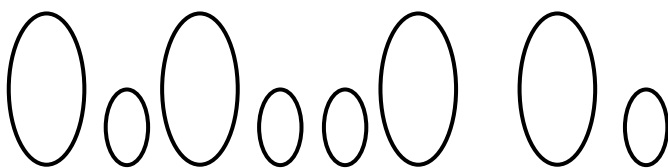
а) Дитині дається зразок. Виконується аналіз елементів ряду. Далі дитина продовжує рядок самостійно.

б) Викласти різнокольорову доріжку, дотримуючись мовної інструкції:
 ” Спочатку поклади один зелений трикутник, потім два червоних кружечка і т.п.”

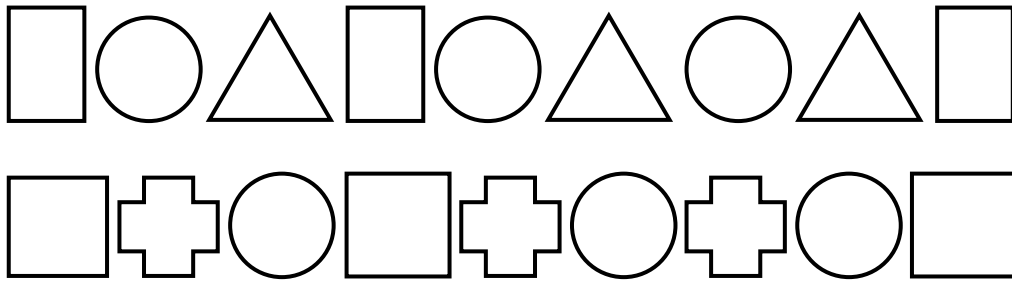

в) Закінчити рядок, додаючи необхідну фігуру:

г) Виправити помилку у ритмічному рядку:

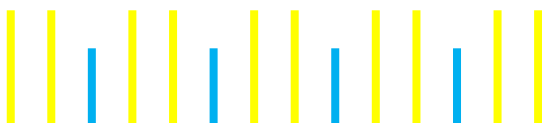
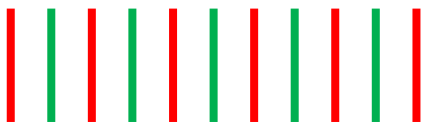
Аналогічно: знайди помилку у товариша (на підгрупових заняттях)

д) Викласти ланцюжок з геометричних фігур і потім намалювати його.

Вправа 6

Мета: вчити відтворювати ритмічний ряд, використовуючи прийом малювання.

а) Дитині потрібно намалювати різнокольоровий парканчик, з заданим чергуванням двох і більше кольорів; “полагодити” парканчик, вставляючи пропущені лінії потрібного кольору і висоти:

б) “Залатай килимок” (малювання горизонтальних ліній):

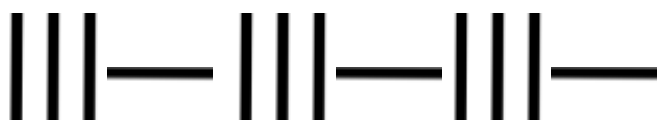

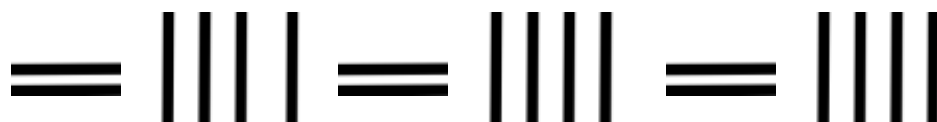
в) Домалюй веселку:

г) Намалювати ряд, в якому чергуються вертикальні і горизонтальні лінії:

- із заданою кількістю деталей (парканчик з трьох вертикальних і однієї горизонтальної лінії).

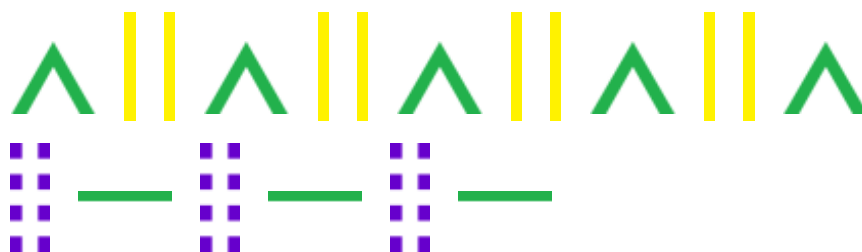

- із заданим кольором деталей (вертикальні лінії зелені, горизонтальні – червоні):

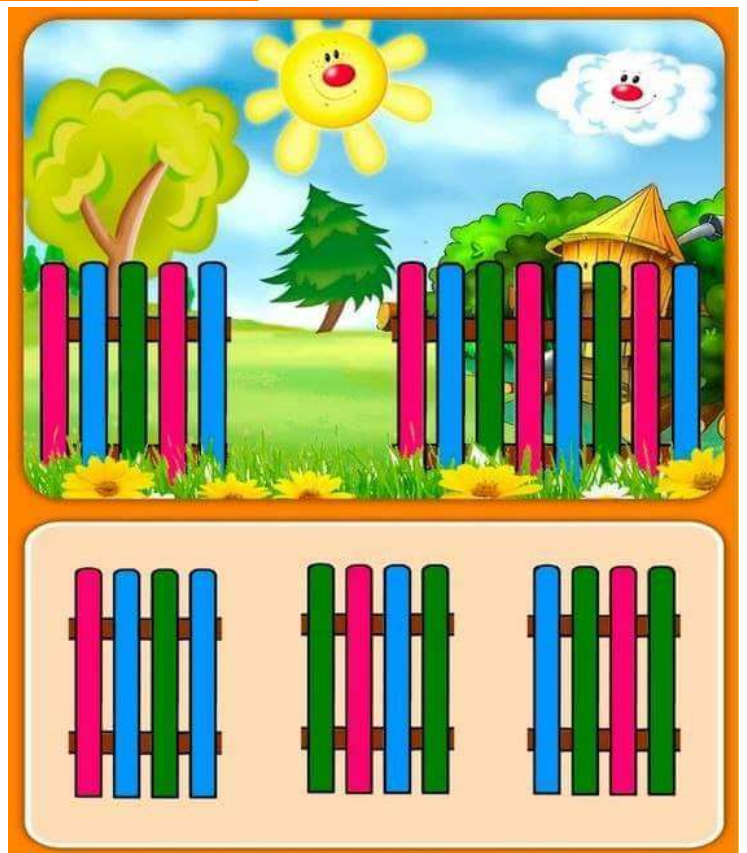
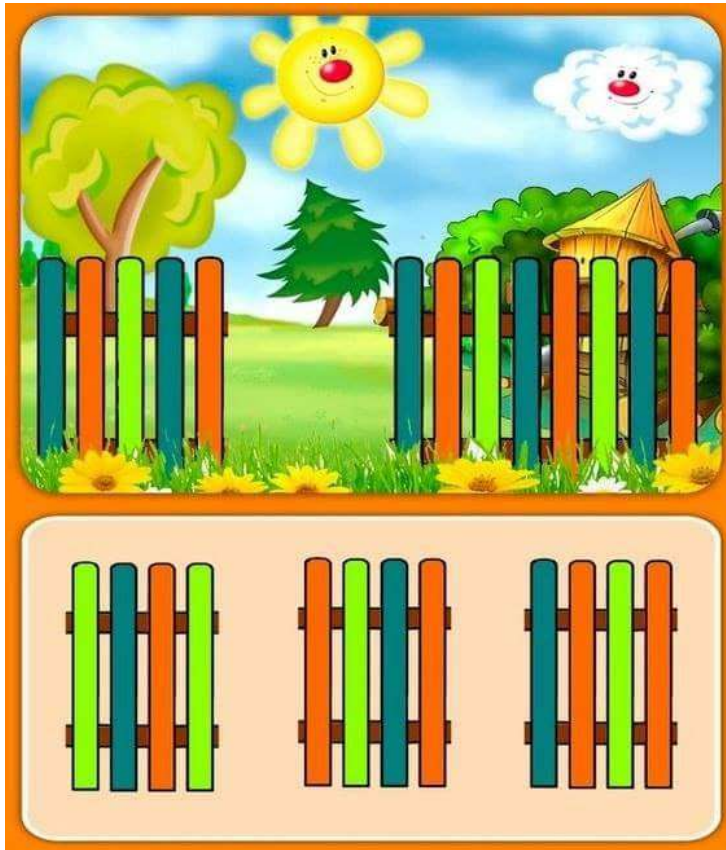
д) включення додаткових знаків в ритмічний ряд:

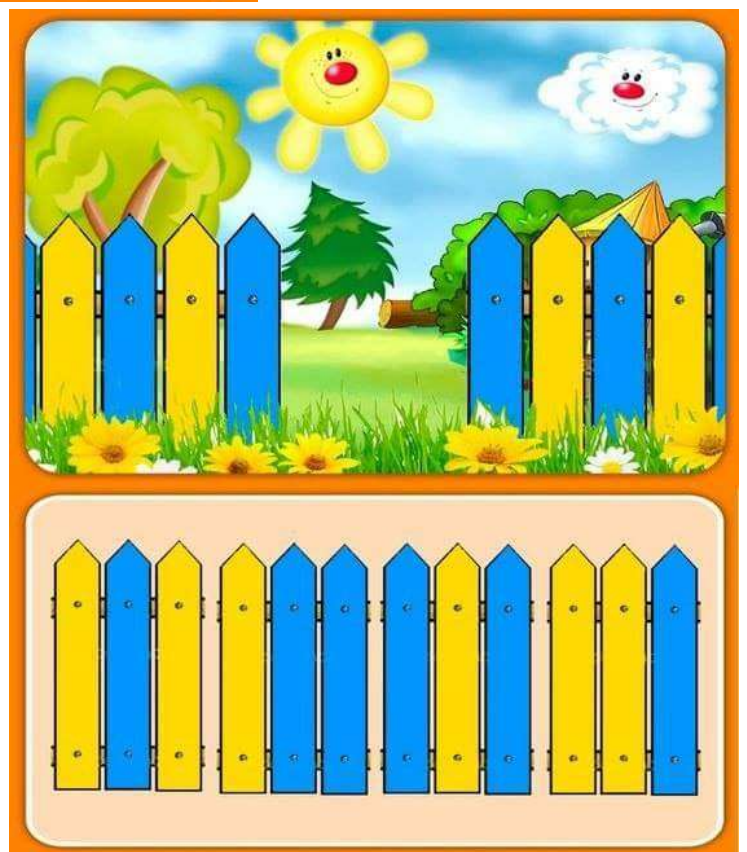
е) малювання “парканчика”, візерунка за довільним задумом дитини.

ж) «Поремонтуй парканчик».

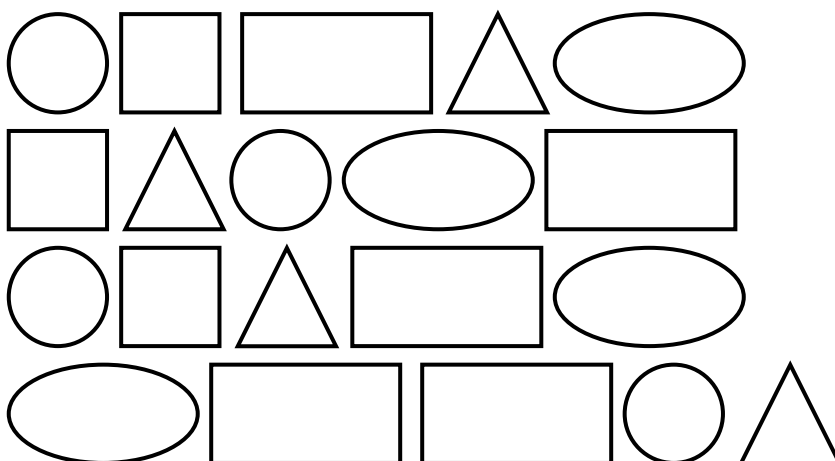
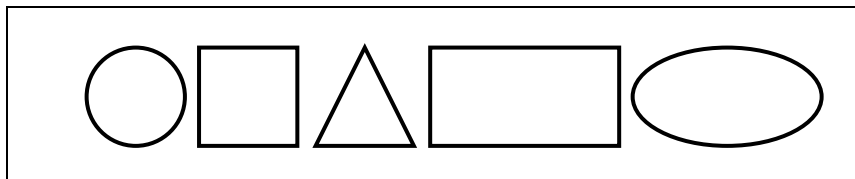

Вправа 7

Мета: вчити відокремлювати заданий ритмічний ланцюжок у запропонованому рядку.

а) Інструкція:

- які форми намальовані у рамочці?
- запам'ятай послідовність їх розташування;
- знайди рядок з такою ж послідовністю фігур;
- заштрихуй всі форми у цьому рядку.

б) - які предмети намальовані у верхньому рядку?

- запам'ятай послідовність їх розташування;
- знайди таку саму послідовність у кожному рядку, обведи її червоним олівцем.

в) – знайди букви **И, А, Е, У** та обведи:

А, И - рожевим олівцем; **У, Е** – жовтим

И Е □ Е И □ И □ Е Е И □ И И Е Е □ И

У А У А Δ А Δ У Δ У А Δ А У А

Встановлення інтегрованих зв'язків, що забезпечують ритмічні координації

Вправа 1

Мета: вчити співвідносити ритм рухів, які повторюються з ритмічним малюнком віршованого тексту

а) промовляючи знайомий віршик дитина відплескує (відстукує) ритм обома руками або супроводжує його рівномірними “покачуваннями” долоні по столу у напрямку від підстави кісті до пальців.

З дітьми, які не говорять, вправа виконується наступним чином: логопед промовляє текст, відплескуючи або відстукуючи ритм руками дитини.

Вийди, вийди, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко

Ки-ки-ки, ки-ки-ки,
На горищі є мішки.
Ка-ка-ка, ка-ка-ка
Прийшли миші до мішка.
Ку-ку-ку, ку-ку-ку,
Миші з'їли всю муку.
Ко-ко-ко, ко-ко-ко,
Гірко плаче Пилипко.
Ок-ок-ок, ок-ок-ок,
Адже це його мішок.

б) дитина промовляє знайомий віршик, ритмічно диригуючи ведучою рукою (рахунок 2/4). Напрямок рухів горизонтальний – від себе до логопеда.

Є єнотик в зоопарку,
Є єхидна, заєць є.
У вольєрі дуже жарко
Наш єнотик воду п'є.

Ходить кіт по току
В червоному ковпаку
А миші сміються,
Аж в боки беруться.

Жила собі бабуся,
І песик з нею жив.
Вона любила песика
І він її любив.
Бабуся якось ввечері
Спекла смачний пиріг!
Лишила в хаті песика
І вийшла за поріг...
Вертається: ой лишенько!
Подівся десь пиріг!
І бідний-бідний песик
Голодний спати ліг...
Пішла бабуся кашку
Варити з молоком.
Вертається, а песик
Воює з гусаком!
Пішла бабуся рибки
Купити в рибака.
Вертається, а песик
Танцює гопака!
Пішла бабуся в зелен-сад
Нарвати там грушок.
Вертається, а песик
Одягся в козушок!
Пішла вона до шевчика
Пошити чобітки.
Вертається, а песик
Подер усі книжки!
Пішла вона в крамничку
По книжечки нові.
Вертається, а песик
Стоїть на голові!
Ніхто ніколи песика
На лаяв, не шмагав.
Бабуся каже: "Чемний будь!"
А песик каже "Гав!"

Вправа 2

Мета: вчити співвідносити ритмічний малюнок рухів рук з мовним ритмом.

Дитина виконує пасивну гімнастику кісті і пальців рук, супроводжуючи звукокомплексами, складами.

а) Послідовне обертання кожного пальця руки дитини за годинниковою стрілкою і проти неї супроводжується мелодичним промовлянням або співом ланцюжка складів: великий палець – “та-та-та”, вказівний – “па-па-па”, середній – “ма-ма-ма”, безіменний – “ла-ла-ла”, мізинець – “ка-ка-ка”;

б) послідовне розтягування міжпальцевих складок шляхом відведення кожного пальця руки, починаючи з великого, супроводжується вигуком “опа!”. Обсяг рухів, що розтягують кожен міжпальцеву складку максимальний;

в) послідовне згинання та розгинання кожної фаланги пальців руки супроводжується вигуком “ку-ку!”;

г) послідовне розминання великого і вказівного, великого і середнього, великого і безіменного, великого і мізинця супроводжується звуконаслідуванням “топ” (на звук “п” логопед легенько стискає кінчики пальців дитини).

Вправа 3

Мета: вчити співвідносити ритм звучання музичних інструментів з ритмом рухів.

Звучання кожного музичного інструменту співвідноситься з імітаційними рухами. Наприклад, звучання дзвіночка відповідає розкачуванню кистей рук; дудочки – синхронним рухам обох рук, притиснутих до губ; бубна – стуканням кулачка по розкритій долоньці; барабана – почергові рухи кулачків по столу.

а) дитина слухає звучання і виконує відповідні рухи;

б) відбувається нарощування ряду, фіксація кількості рухів і звучання під час відтворення рухів під ритм звучання музичних інструментів;

в) дитина відтворює ритми у відповідності до зміни звучання музичних інструментів відповідними їм рухами;

- г) збільшення кількості звучання та рухів ритмічного ряду;
- д) знайти невідповідність у звучанні музичних інструментів і рухів.

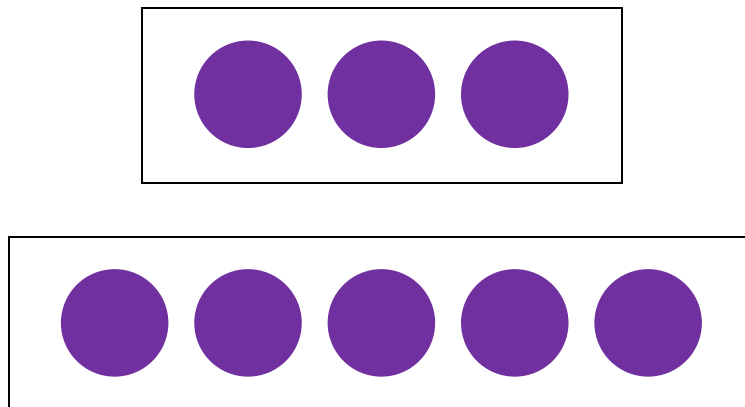
Вправа 4

Мета: вчити співвідносити кількість звукових сигналів з кількістю елементів зорового рядка.

а) дитині пропонується ігрова ситуація: як тільки вона почує звук дудочки, то кладе на смужечку кружечок (дудочка знаходиться за ширмою). Викласти стільки кружечків, скільки раз зазвучала дудочка – отримаємо доріжку з кружечків.

б) викласти палички за кількістю почутих складів: “Послухай скільки яблук упало: бух, бух, бух, бух! ”. “Скільки цвяхів прибили? Тук, тук, тук!”.

в) потім дитина озвучує доріжку, граючи на дудочці стільки раз, скільки кружечків на доріжці. Озвучувати доріжку можна на будь-якому інструменті.

Вправа 5

Мета: вчити співвідносити ритм звучання музичних інструментів із зоровим ритмом, будувати ритмічний рядок з опорою на колір.

а) “Різнокольорові звуки”: попередньо дитині надається зразок звучання двох різних інструментів, яке співвідноситься з фішкою або картою відповідного кольору. Потім пропонується ряд кольорових карток (фішок), які чергуються, і пропонується відтворити звучання відповідними музичними інструментами;

б) “Кольоровий” оркестр: дитині потрібно викласти ритмічний кольоровий рядок за інструкцією (за зразком, показом), потім відтворити звучання відповідних музичних інструментів;

в) одна дитина пропонує послідовне звучання трьох-чотирьох інструментів, друга дитина починає відповідний кольоровий ритмічний рядок і закінчує його без слухового підкріплення;

г) “Виправ помилку”: дітям дають готові ритмічні кольорові рядки з помилками або пропусками елементів. Логопед дає послідовне звучання музичних інструментів, діти знаходять і виправляють помилки або викладають відсутні елементи;

д) збільшується кількість звуків ритмічного рядка;

е) збільшується час між звучанням звукового зразка і складанням ритмічного кольорового ряду.

Бубон

Дудочка

Барабан

Дзвіночок

Вправа 6

Мета: вчити співвідносити ритм рухів з ритмом звуконаслідувань голосам тварин, птахів, побутових шумів.

а) дитина відтворює ритмічні координації звуконаслідувань і рухів з нарощуванням ряду.

Барабан:

бам-бам – почергово стукати розкритою долонькою по столу.

Машина:

бі-бі – стискати в руках гумову “грушу” на кожне звуконаслідування.

Баю-баю-баю-бай – рухи тулуба вправо-вліво, долоні обох рук притиснути до вух.

М’ячик:

“опа-опа-опа” – рухи розкритою долонею зверху вниз (скаче м’ячик)

Мишка:

“пі-пі-пі” – руки зігнені у ліктях, притиснуті до тулуба, кісті рук на рівні грудей.

Дудка:

“ду-ду-ду” - синхронні рухи обох рук притиснутих до губ.

Молоток:

“тук-тук, тук-тук, тук-тук” - рухи кулаком зверху вниз.

Потяг:

“ту-ту” - руки зігнені у ліктях і притиснуті до боків, рухи рук вперед-назад.

Годинник:

“тік-так, тік-так” - руки на стегнах, нахили тулуба в сторони, або нахили голови по чергово до правого і лівого плеча.

Курочка:

“ко-ко-ко”-пальці рук притиснути один до одного, вказівний палець з'єднати з великим.

“Стриб-стриб” – синхронні рухи (стрибки на місці, вліво - вправо).

“Туп-туп-туп” – по чергово тупотіти ніжками.

б) Дитина відтворює ритмічні координації зі зміною звуконаслідувань і відповідних їм рухів

звуконаслідування

бам-бам
плесь-плесь
тук-тук

рухи

плескати долонею по столу
плескати в долоні
стукати кулачком по столу

Поступово збільшувати кількість звуконаслідувань та рухів;

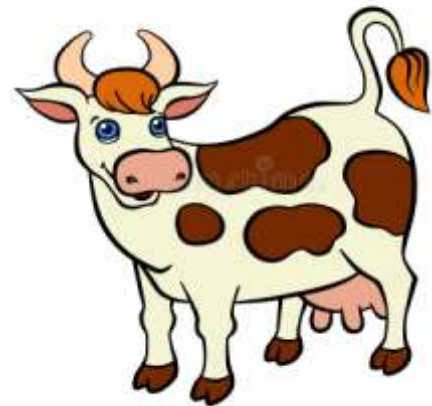
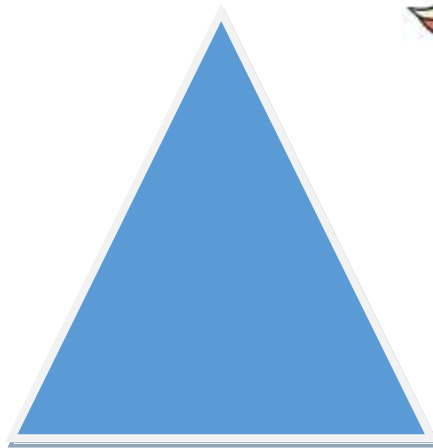
в) Дитина виправляє помилки, спричинені порушенням ритмічної координації: невідповідність звуконаслідувань і рухів.

Вправа 7

Мета: вчити співвідносити ритм звуконаслідувань голосам тварин, побутових шумів, які повторюються та чергуються з ритмом геометричних форм, вибраних на основі зорового сприйняття.

Наприклад:

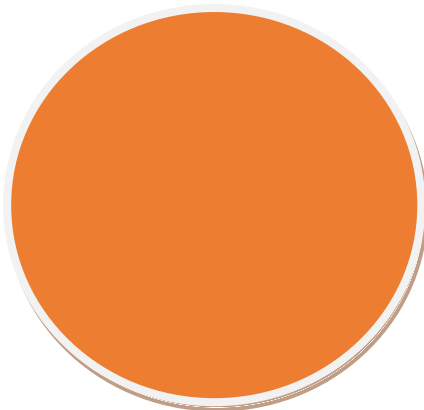
мукання корови –

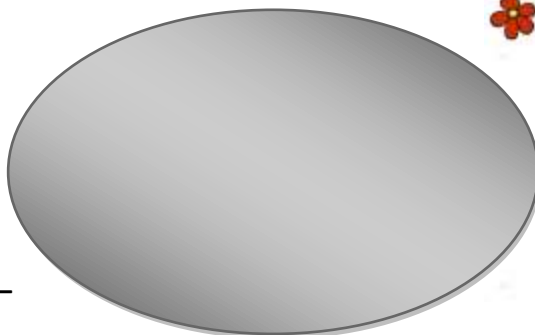
квакання жаби –

нявкання кішки –

мекання кози –

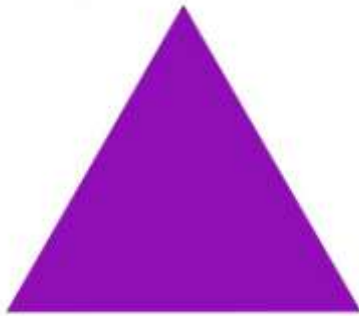

гавкання собаки –

а) Логопед вимовляє ланцюжок звуконаслідувань, дитина викладає відповідну форму на доріжку (смужку) після кожного звучання;

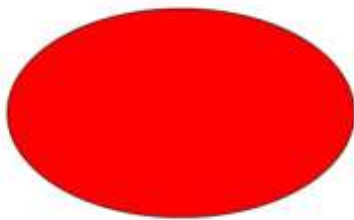
б) Дитина озвучує за допомогою звуконаслідувань доріжку, викладену з квадратів та кіл, трикутників та прямокутників;

- БА

- БО

- БУ

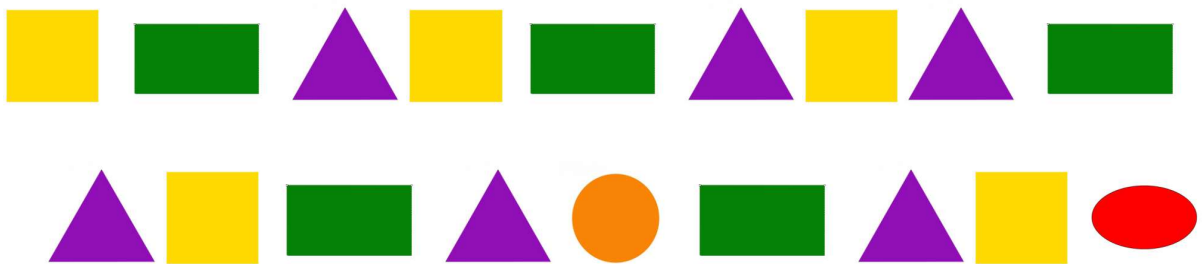

- БЕ

- БИ

в) “Виправи помилку”: дитина знаходить і виправляє помилки у ланцюжку звуконаслідувань, яких припустився логопед, відтворюючи ланцюжок.

Вправа 8

Мета: вчити співвідносити ритм рухів зі слуховим ритмом

а) “Різнокольорові штрихи”: дитина малює крейдою, простим олівцем штрихи тоді, коли почує звук музичного інструмента (бубна, свистка, дзвіночка), або музичного уривка (“Полька”, “Дощик”);

б) “Веселі печатки”: дитина “відбиває” на аркуші паперу веселі картини кольоровими печатками, коли вона чує звучання барабану (дудки, бубна).

Ігрові прийоми “Різнокольорові штрихи”, “Веселі печатки” використовуються у роботі над слуховим сприйняттям. Основною умовою виконання цих вправ є координація звучання інструмента (музичного уривка) з рухом руки;

в) Пропонується безперервне чергування гучного і тихого звучання музичного інструмента (барабана). Слухаючи його, дитина проводить лінії не відриваючи руку від аркуша паперу (дошки). Основна умова - співвіднесення гучності звучання і сили натиску під час написання ліній: гучне звучання відповідає написанню лінії зверху вниз з сильним натиском, слабе звучання – лінії знизу догори з меншим натиском.

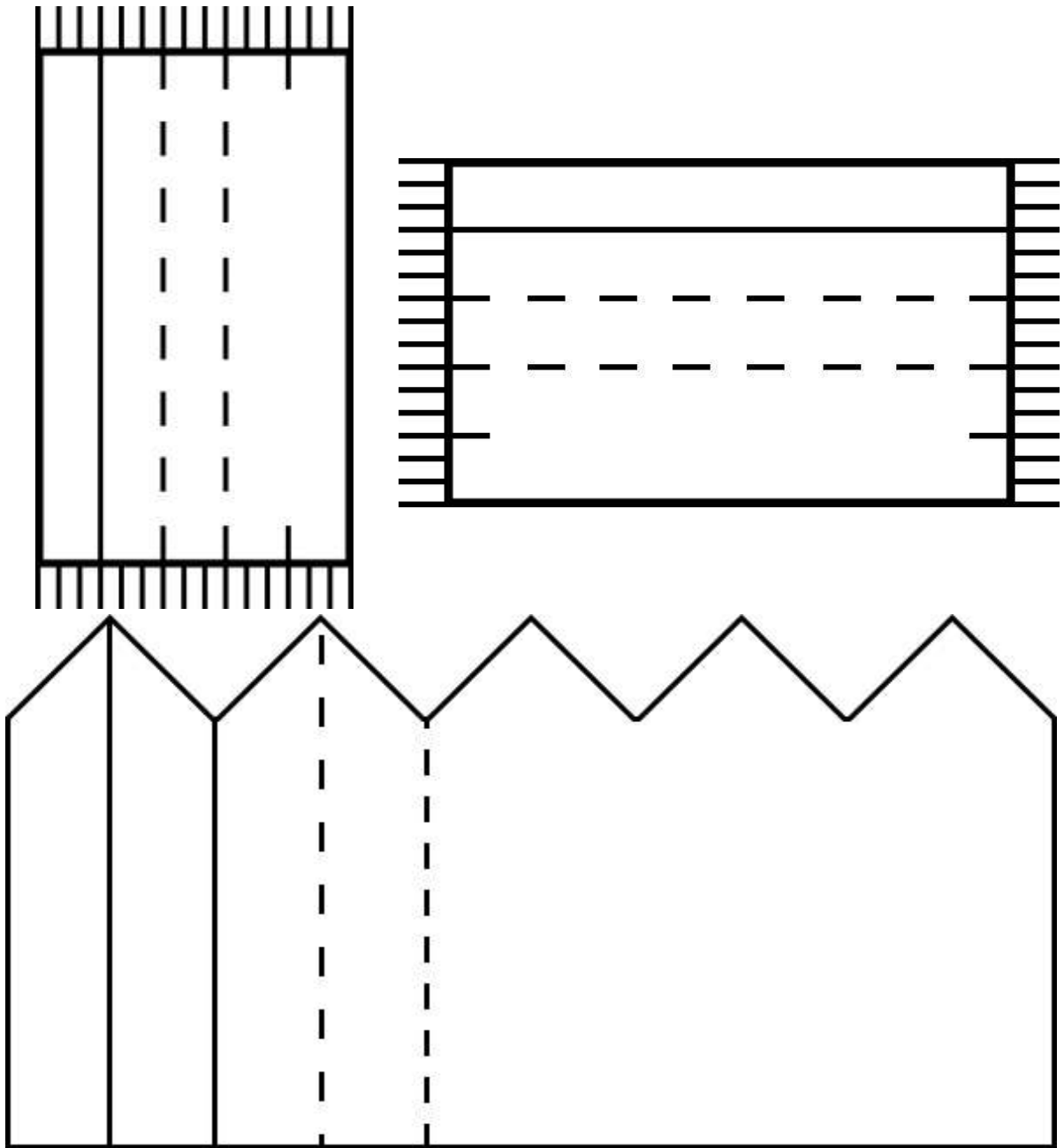
Вправа 9

Мета: вчити співвідносити ритм рухів з мовним ритмом.

Дитині пропонується домалювати зображення килимка, драбинки, полиці, паркана, проводячи горизонтальні (вертикальні) лінії:

- а) з фіксацією початку та кінця руху;
- б) із заданими параметрами (вузькі-широкі, довгі-короткі).

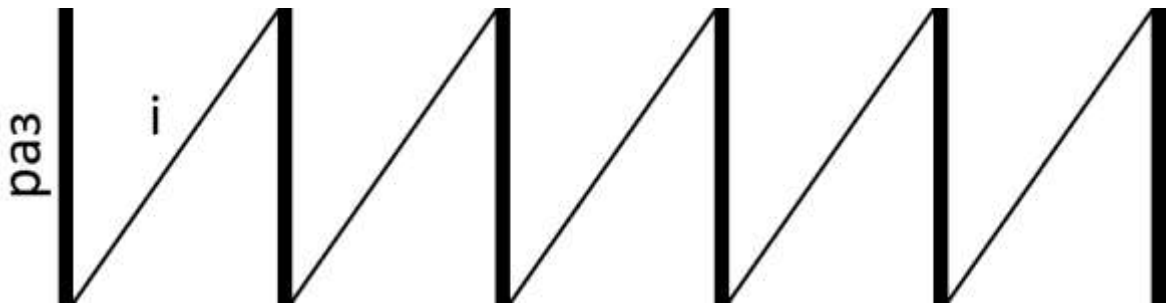
Малювання вертикальних ліній супроводжується мовним коментуванням у вигляді емоційних вигуків («опа»), звукослідувань («кап»), складових рядків, фрази («зверху вниз»). Умова виконання вправи – координація рухів руки і мовлення.

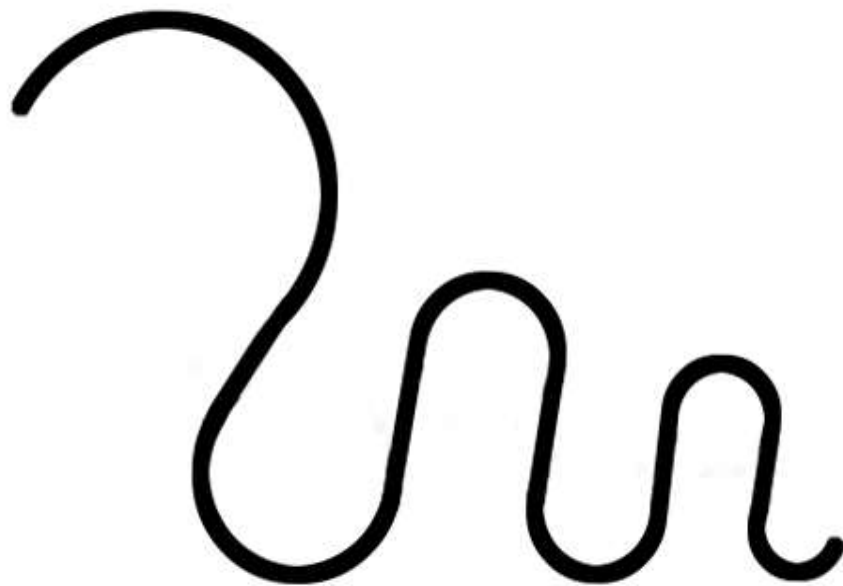
Вправа 10

Мета: вчити співвідносити ритм рухів з мовним ритмом.

а) Дитині потрібно намалювати парканчик, проводячи лінії не відриваючи руки від аркуша паперу (дошки). Малювання супроводжується мовним коментуванням “раз і”. На “раз” дитина проводить лінію зверху вниз з сильним натиском, на “і” – лінію знизу навскоси вправо вгору із слабким натиском.

б) “Дракончик”: дитина малює «дракончика», проводячи лінії без відриву від аркуша паперу. Кожна лінія з натиском коротша за попередню. Малювання супроводжується коментуванням: “і раз”.

Вправа 11

Мета: вчити співвідносити ритм рухів з ритмом автоматизованих мовних рядків.

Дитині пропонується ланцюжок рухів у відповідності до мовної інструкції: 2 рази плесни, 3 рази стукни долонею по столу. Дитина плескає в долоні, супроводжуючи кожний рух перерахунком: “Раз, два”, стукає по столу: “Раз, два, три”. Темп виконання рухів задається темпом перерахунку.

Вправа 12

Мета: вчити будувати ритмічний ряд на основі співвіднесення рухів і фонації.

а) Логопед показує рухи руками, спонукаючи дитину до відтворення ритмічного ряду: "ау". На "а" – розводить руки в сторони, на "у" – витягує руки вперед із положення "долоньки на кутиках роту";

б) Повторення комплексу по ланцюжку: логопед показує рухи одній дитині та своєму сусіду і т. д. Остання дитина показує рухи логопеду і відтворює звучання;

[А] – руки в сторони

[У] – долоньки на кутиках рота

[О] – долоні зімкнені над головою

[И] – ліва рука вгору, права – вниз

[І] – обидві руки вгору

[Е] – одна рука перед обличчям, інша на рівні грудей (руки зігнуті у ліктях);

в) Логопед показує рухи руками і беззвучну артикуляцію звукового ряду, а дитина голосно повторює заданий ряд, як з рухами, так і без них; з невеликим часовим інтервалом;

г) Логопед показує беззвучну артикуляцію звукового ряду, а дитина голосно повторює цей рядок навпаки: "ау-уа", "уі-іу", "оа-ао".

Вправа 13

Мета: вчити будувати ритмічний ряд на основі співвіднесення букви і звука.

Дитині пропонується побудувати рядок з букв за зразком або мовною інструкцією, використовуючи букви з магнітної азбуки:

- Знайди і постав спочатку букву "А", потім букву "У". Поруч з "У" постав букву "А". Продовжи цей рядок.

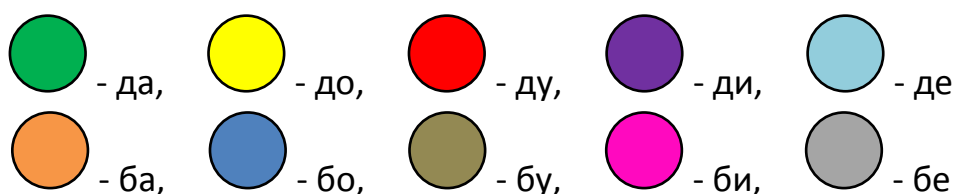
- Знайди і постав букву "У", ліворуч від неї постав – "А", праворуч – "А".

Складаючи ритмічний рядок, дитина озвучує, наспівуючи кожний його елемент. Заданий ритмічний ряд вимовляється на одному видиху.

Вправа 14

Мета: вчити співвідносити ритмічний зоровий ряд з мовним ритмом.

Дитині пропонується “зашифрувати” задані склади різнокольоровими кружечками і за допомогою цього “шифру” заповнити ряд за зразком. Логопед промовляє ритмічний рядок складів, які чергуються, а дитина відтворює його на смужці за допомогою різнокольорових кружечків. У якості попередньої роботи проводиться сумісне складання зразка, коли кожному складу присвоюється кружечок відповідного кольору, та його аналіз.

Вправа 15

Мета: вчити співвідносити ритм рухів з мовним ритмом.

Дитині пропонується промовляти ланцюжок складів, дотримуючись умови: склад зі звуком [а] супроводжувати плесканням в долоні, склад зі звуком [у] - відстукуванням по столу:

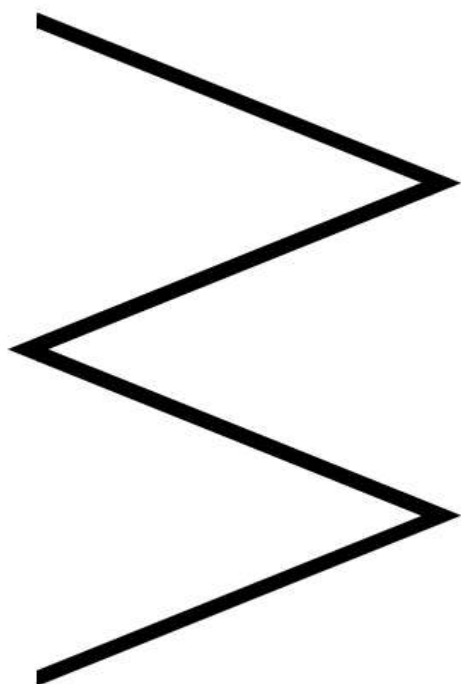
- а) па-пу; па-пу; па-пу; па-пу;
- б) па-па-пу; па-па-пу; па-па-пу;
- в) пу-пу-па; пу-пу-па; пу-пу-па;
- г) пу-па-пу; пу-па-пу; пу-па-пу.

Вправа 16

Мета: вчити співвідносити мовний ритм із зорово-руховими координаціями.

“Звукові доріжки”: дитина проспівує голосні звуки (склади), проводячи пальцем по доріжці.

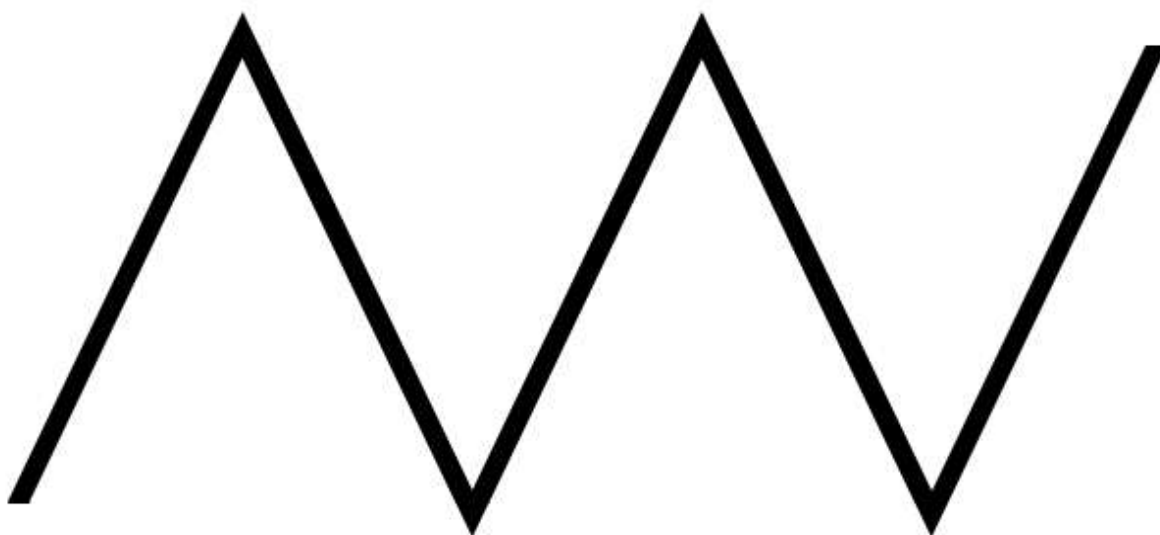
А

О

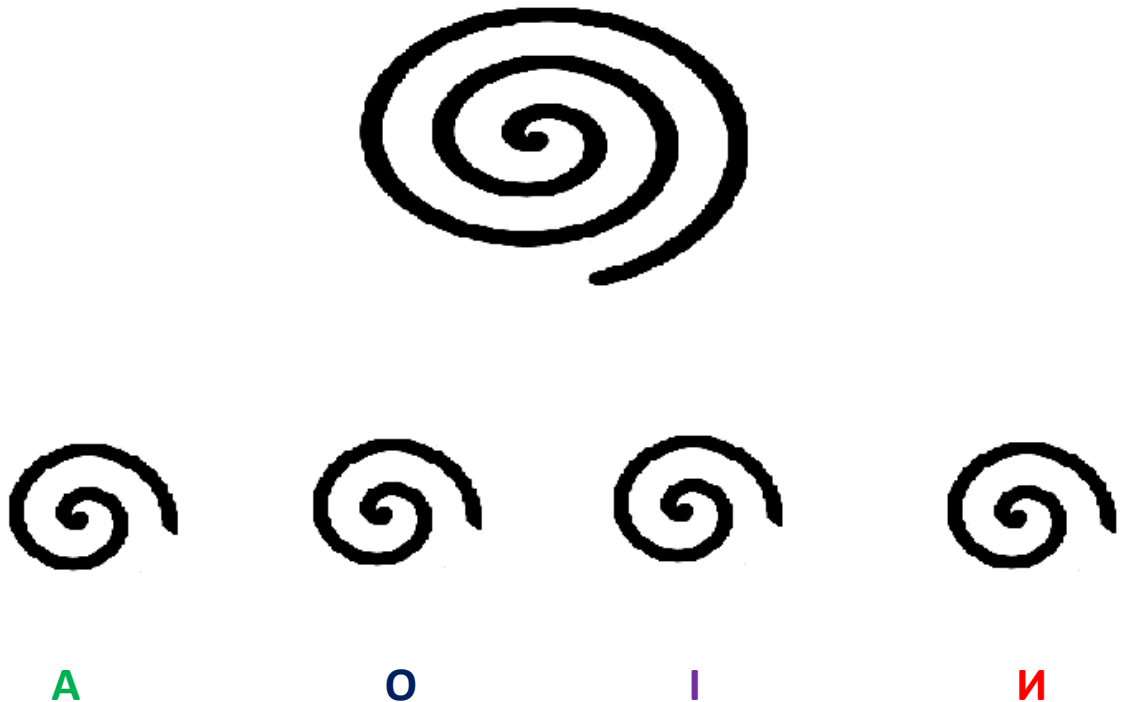

У

Вправа «Звукові клубочки».

Дитині потрібно на одному видиху проспівати звук, водночас малюючи клубочок. Малюй: А – зеленим, О- синій, І-фіолетовий, И-червоний.

Вправа 17

Мета: вчити співвідносити ритм рухів із зорово-мовними координаціями.

Попередньо логопед обводить на аркуші паперу долоньку дитини, пропонує показати на малюнку кожний пальчик і назвати відповідний йому склад. Використовуючи малюнок, логопед показує ланцюжок рухів, супроводжуючи їх складами. Наприклад, натискаючи послідовно на зображення великого, середнього, безіменного пальців, вимовити: "па-ка-ля". Дитині пропонується повторити дії логопеда одразу після надання зразка і з невеликим часовим інтервалом.

Великий палець – па-па-па

Вказівний палець – та-та-та

Середній палець – ка-ка-ка

Безіменний палець – ля-ля-ля

Мізинець – ма-ма-ма

Засвоєння способів трансформації

Вправа 1

Мета: вчити відтворювати ритмічні ряди за зразком (мовним, зорово-руховим).

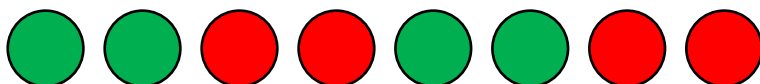
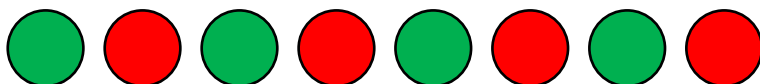
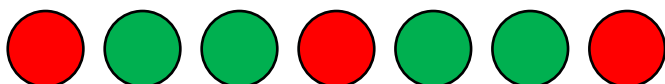
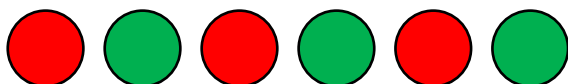
Логопед пропонує дитині виконати наступні дії:

а) відтворити рухи (плеснути в долоні на звуконаслідування “ме”, стукати кулачками на звуконаслідування “му”) з одночасним промовлянням звуконаслідувань, використовуючи у якості зразка різнокольорову доріжку.

Корова – му

Коза – ме

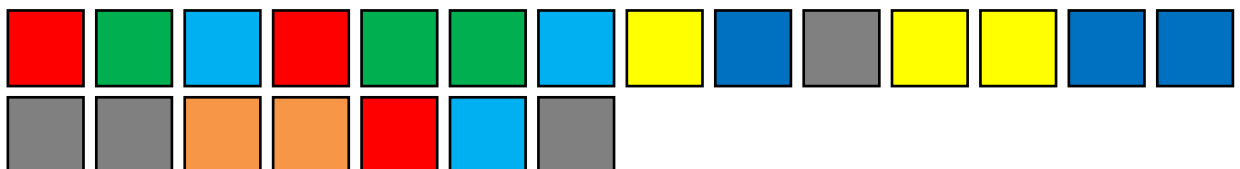

б) викласти різнокольорову доріжку, слухаючи голоси тварин (кожному звуконаслідуванню відповідає певний колір квадрата)

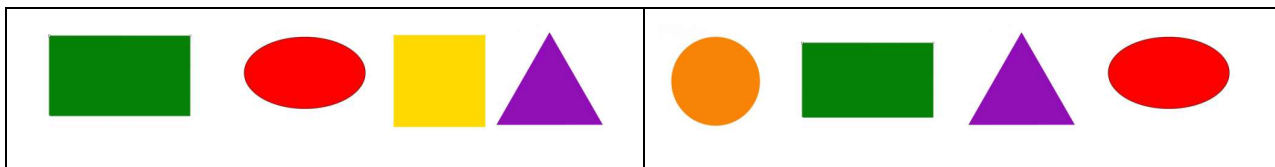
Курка – ко 	Баран – бе 	Кіт – м'яв 	Свиня – хрю
			

Собака – гав 	Жаба – ква 	Зозуля – ку-ку
		

в) “озвучити” цю доріжку за допомогою звуконаслідувань, натискаючи пальчиком на кожний квадрат:

г) гра “Комп’ютер”. Можна грати двома командами, які змагатимуться між собою, а можна однією (5-6 дітей). Кожний гравець отримує картку із символом певної геометричної фігури. “Програміст” показує “програму”- велику картку, де геометричні фігури розміщені у певній послідовності. Перемагає той або та команда, яка швидше закладе “програму” у свій “комп’ютер” (вишикується у заданій послідовності).

Вправа 2

Мета: вчити відтворювати мовний ритмічний ряд за руховим зразком.

Логопед показує ланцюжок рухів, а дитина відтворює відповідний складовий рядок.

Склади зі звуком [и] – плеснути в долоні; зі звуком [е] – стукнути по столу. Наприклад, 2 оплеска, 2 стука відповідають ланцюжку “ви-ви-ве-ве”.

Вправа 3

Мета: вчити відтворювати мовний ритмічний ряд за допомогою зорово-рухових координацій.

Попередній аналіз зразка включає впізнавання і називання складів з опозиційними (за глухістю-дзвінкістю) звуками, їх співвіднесення з доріжками різної довжини. Наприклад, складу “да” – відповідає довга доріжка, складу “та” – коротка.

Дитині надаються варіанти доріжок, за допомогою яких відтворюються складові рядки:

а) _____

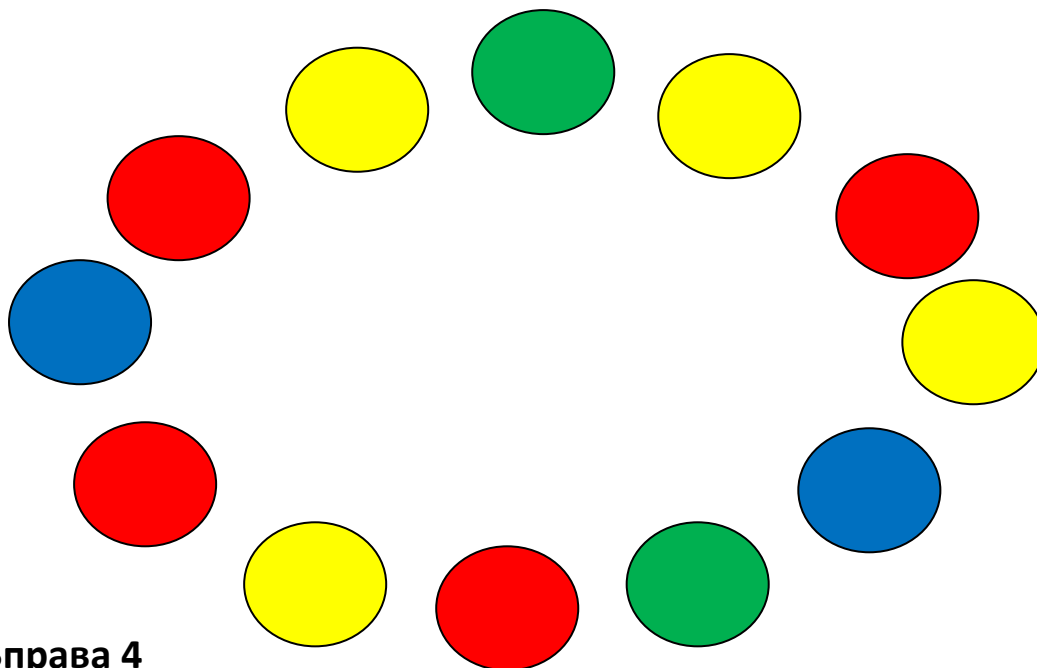
б) _____

в) _____

Вправа «Голосові кульки».

Дитині потрібно з’єднуючи олівцем жовті кружечки промовляти :

«та-та-та»; червоні «да – да -да»; блакитні «па-па-па»; зелені «ба – ба - ба»

Вправа 4

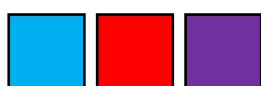
Мета: вчити відтворювати ритмічний ряд букв за зразком (відповідним кольором).

Попередній аналіз зразка: впізнавання та називання букв, співвіднесення букви з відповідним кольором. Дитині пропонується запам'ятати колір кожної букви. Потім зразок закривається, надаються ряди з різними ритмічними малюнками, які необхідно “розшифрувати” (співвіднести квадрат заданого кольору з відповідною йому буквою та записати букви у заданому порядку до кінця рядка).

А -

У -

О -

Вправа 5

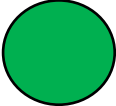
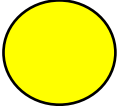
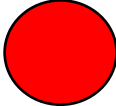
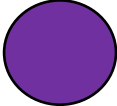
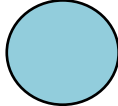
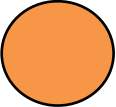
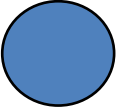
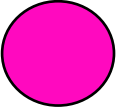
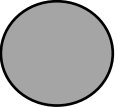
Мета: вчити відтворювати мовний ритмічний ряд за зразком, (відповідним кольором) .

Дитину навчають впізнавати та відтворювати склади, співвідносити їх із заданим кольором, встановлювати послідовність і кількість кольорових кружечків у кожному рядку:

а) Дитині пропонується заповнити рядок у відповідності до зразка, позначеного кольором, потім відтворити послідовність, використовуючи склади. Наприклад, автоматизуючи [л] в складах, можна використовувати наступну картку:

ЛА -		ЛЕ -		ЛИ -	
					
					
					
					

б) Логопед промовляє ряд складів, а дитина відтворює його за допомогою різнокольорових кружечків. Попередньо складається зразок. Де кожному складу присвоюється коло відповідного кольору.

 - ра,	 - ро,	 - ру,	 - ри,	 - ре
 - за,	 - зо,	 - зу,	 - зи,	 - зе

Вправа 6

Мета: вчити відтворювати мовний ритмічний ряд за зразком, (відповідним кольором).

Дитині пропонується послідовність дій:

а) обвести долоньку на аркуші паперу;

б) розмалювати кожний пальчик своїм кольором:

великий – червоним,

вказівний – жовтим,

середній – зеленим,

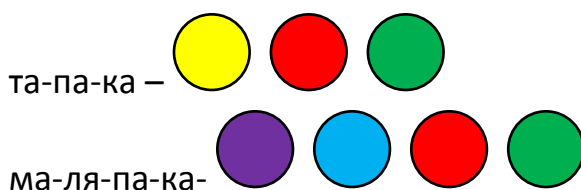
безіменний – синім,

мізинець – фіолетовим;

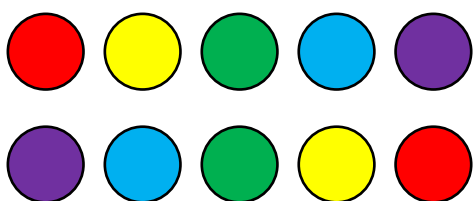

в) пригадати склади, які відповідають кожному пальчику: великий палець – “па-па-па”, вказівний – “та-та-та”, середній – “ка-ка-ка”, безіменний – “ля-ля-ля”, мізинець – “ма-ма-ма”.

г) слухаючи ланцюжок складів, намалювати кружечки заданого кольору:

д) відтворювати ланцюжок складів, використовуючи у якості зразка рядок кольорових кружечків:

(па-та-ка-ля-ма)

(ма-ля-ка-та-па)

II етап

Завдання II етапу:

- 1) засвоєння ритмічних еталонів темпу (швидкого-повільного-помірного) і метру (чергування акцентованих та неакцентованих долей, паузація);
- 2) формування уявлень про ритмічний наголос;
- 3) вчити співвідносити тривалість звучання та паузи.

Вправи II етапу побудовані на зміні:

- інтенсивності та амплітуди рухів;
- голосових модуляцій;
- голосних звуків;
- опозиційних приголосних звуків;
- наголосу у складових рядках, словах.

Навчаючи виділяти паузи в ритмічному рядку, слід максимально залучати зовнішні опори, а потім поступово їх згортати. Зорові опори використовуються у вигляді доріжок, рухові – у вигляді поз та рухів. Використання зорових опор сприяє більш успішному засвоєнню ритмічного малюка.

Під час роботи над просодичними компонентами мовлення (паузою, наголосом) використовуються умовні позначки, які забезпечують зоровий контроль над організацією мовлення.

Запропоновані вправи сприяють формуванню фонематичного контролю, вчать дитину довільно регулювати силу та висоту голосу, покращують мелодико – інтонаційний бік мовлення, допомагають засвоїти такі поняття як: наголос, пауза, підвищення або зниження інтонації.

Засвоєння ритмічних еталонів темпу та метру

Вправа 1

Мета: вчити утримувати заданий темп рухів.

Логопед підбирає на метрономі темп, який відповідає індивідуальному темпу виконання рухів дитиною. Дитина прислуховується до звуку метронома під час виконання вправи і утримує заданий темп. Малюку пропонують виконувати координаторні рухи (наприклад, плескати в долоні, одночасно відстукуючи ритм ногою).

Вправа 2

Мета: вчити регулювати темп рухів.

Дитина виконує ручні проби – “кулак-кільце”, “кулак-ребро долоні-долоня”, які супроводжуються звучанням метронома у заданому темпі. Спочатку потрібно використовувати зовнішнє коментування дій дитини, потім використовується тільки звучання метронома. Пізніше дитина виконує вправу із зміною темпу заданого звучанням метронома.

Вправа 3

Мета: вчити регулювати темп мовнорухових координацій

Промовляючи складові ланцюжки, дитина відплескує або відстукує кожний склад у темпі, заданому метрономом. Координація мовлення, рухів і звучання метронома в заданому темпі є проміжним результатом цієї вправи.

Наприклад:

та та та та та та та

та-та-та-та-та-та-та-та-та

Кінцевий результат – довільна зміна темпу мовлення і руху у відповідності до зміни темпу звучання метронома.

Наприклад:

та - та - та та та та та - та - та

Вправа 4

Мета: вчити співвідносити темп звучання із зорово-руховими координаціями.

а) За допомогою різнокольорових штрихів дитина “малює” швидку та повільну музику. Попередньо прослуховуються музичні уривки і підбираються кольорові олівці. Швидкий темп звучання співвідноситься з частими штрихувальними рухами, (), повільний – з рідкими штрихувальними рухами ().

б) Дитина прослуховує нові музичні уривки і підбирає до них готові малюнки.

Вправа 5

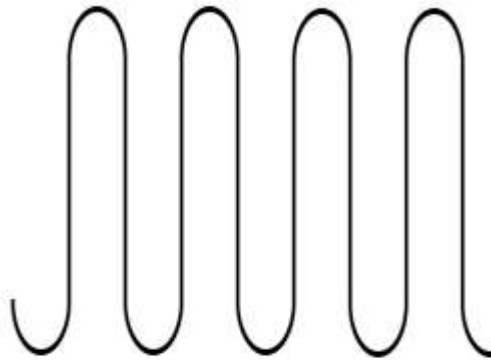
Мета: розвиток вміння регулювати темп мовлення за допомогою зорово-рухових координацій (лабіринтів та доріжок).

На першому етапі дитина повинна вивчити коротенькі віршики, потішки, скоромовки. На наступному етапі дитина промовляє знайомий текст, проводячи пальчиком по лабіринту або доріжці певної довжини.

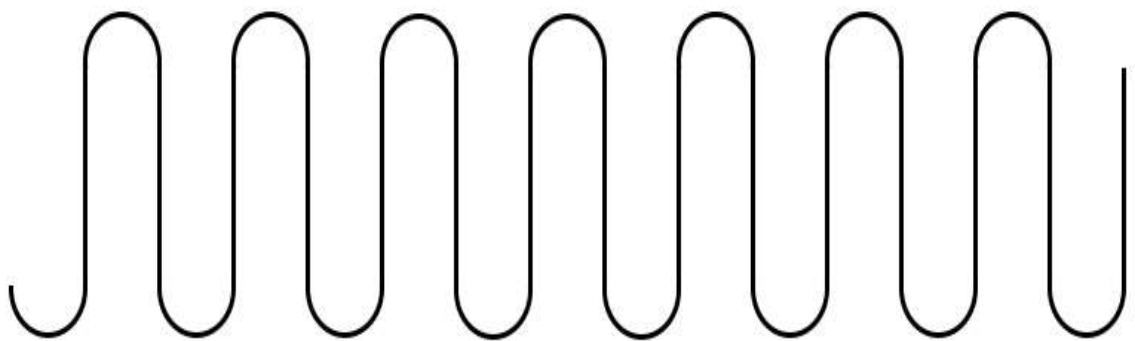
Основна умова: співвіднесення мовного темпу з довжиною доріжки (лабіринту): проводячи пальцем по короткій доріжці (лабіринту), дитина швидко промовляє текст, по довгій – текст промовляється повільно.

а)

Левеня лежить мале,
Хоч мале, та досить зле.

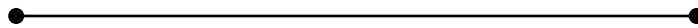
Біжить стежина поміж ожини.
І вже у Жені ожина в жмені.

б)

Ворона проворонила вороненя.
Водовіз віз воду з водопроводу.
Їла Марина малину.
Летіла лелека, заклекотіла до лелеченят.

У бобра добра багато.
Дрова рубали два дроворуби.
На возі коза, під возом лоза.
На річці Лука спіймав рака в рукава.

Засвоєння ритмічного малюнку

Вправа 1

Мета: вчити виділяти паузу у ритмічному руховому ряду.

а) Дитина відплескує (відстукує) заданий ритм, коментуючи кожен рух:

“Раз, два, пауза...”. Плескання (відстукування) змінюються паузою – стисканням рук у “замочок” або плавним фіксуючим рухом обох рук по столу.

Після засвоєння ритмічного рядка з ланцюжка рухів забирається рух, що позначає паузу, потім згортається зовнішнє коментування: “Раз, два, пауза”.

б) Змінюємо ритм:

раз – пауза – раз, два – пауза

раз, два, три – пауза – раз – пауза

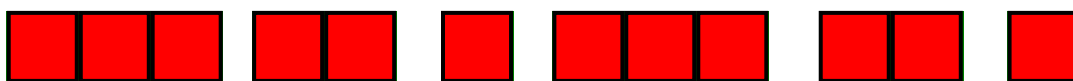
раз – пауза – раз, два – пауза – раз – пауза – раз – пауза

Вправа 2

Мета: вчити виділяти паузу у ритмічному зоровому рядку.

а) Дитина викладає доріжку з лічильних паличок (мозаїки, геометричних фігур) за зразком. Спочатку зразок аналізується: виділяється і коментується показ кожного елемента ритмічного ряду, включно з паузою. Основна умова виконання вправи – мовний супровід кожної дії.

Наприклад: “2 палички – пауза, 1 паличка – пауза...”.

б) Викласти з лічильних паличок або геометричних фігур доріжку за зразком, викладеним з мозаїки.

в) Після попереднього аналізу зразок закривається і дитина відтворює доріжку по пам'яті.

Вправа 3

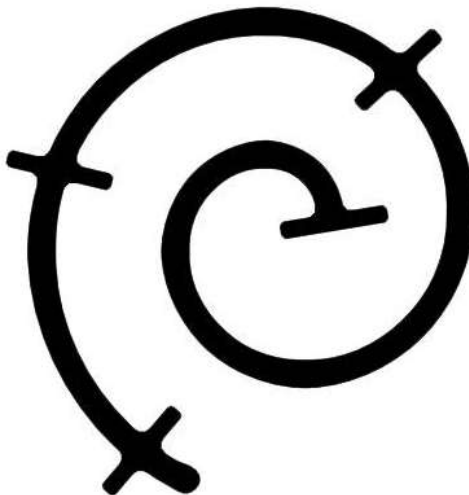
Мета: вчити виділяти паузу в ритмічному слуховому рядку.

Дитина відтворює звучання музичного інструменту (бубна) за наслідуванням. У побудові ритмічного ряду відбувається чергування заданої кількості звуків та пауз. Пауза співвідноситься з певними рухами: притупуванням, підняттям рук з паличками і т. п.

Вправа 4

Мета: вчити виділяти паузу в ритмічному мовленнєвому рядку.

Дитина співає голосні звуки або склади, проводячи пальчиком по лабіринту або доріжці, поділеній вертикальними лініями на відрізки. Кожна вертикальна лінія - це пауза (зупинка). Тривалість фонації відповідає довжині кожного відрізка. Пауза виділяється рухом пальчика по вертикальній лінії та паузою у фонації.

Вправа 5

Мета: вчити відтворювати рухові, звукові і мовні ритмічні ряди за зоровим зразком.

а) Дитині дається картка з 4-8 варіантами ритмічних рядків, проводиться попередній аналіз ряду, пропонується проплескати заданий ритм у долоні.

1. || || || || || || || || || ||
2. | || | || | || | || | || |
3. ||| | ||| | ||| | ||| | ||| |
4. | |||| | |||| | |||| | |||| | |||| | ||||
5. | | ||| | | ||| || ||| | |||
6. ||| || | ||| || | ||| || | ||| || |
7. || ||| || | || ||| || | || ||| | ||
8. | ||| | || | ||| | || || | ||| | || | ||| |

б) Озвучити кожний рядок за допомогою бубна (барабана)

в) Озвучити кожний рядок за допомогою заданого складу.

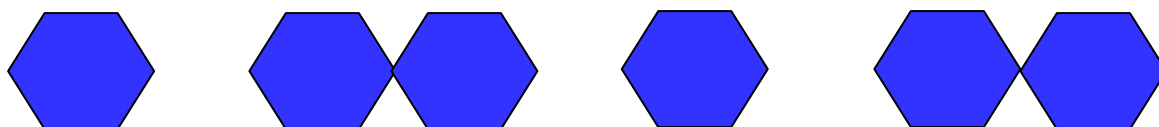
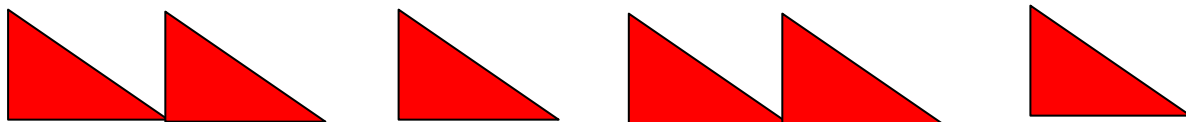
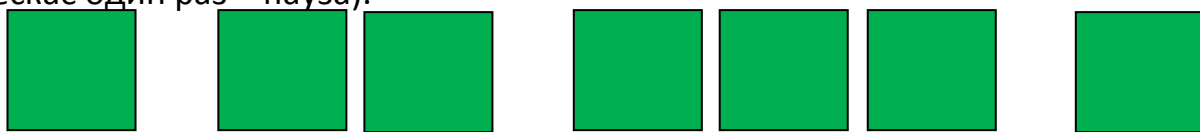
Вправа 6

Мета: вчити виділяти зоровий ритмічний ряд за заданим зразком (руховим, зоровим, мовним).

Попередня робота: провести аналіз ритмічного ряду, що побудований з лічильних паличок. Довжина ряду поступово збільшується:

а) Дитині потрібно вибрати доріжку з геометричних фігур, яка відповідає ритму рухів, заданого логопедом (два рази плескає в долоні – пауза – плескає один раз – пауза).

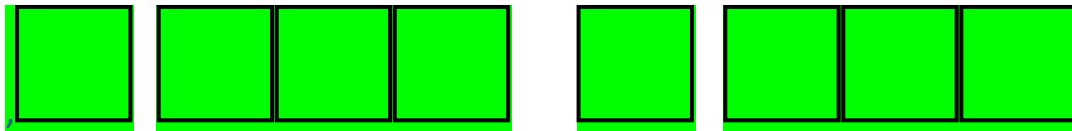
б) Логопед дає зразок звучання бубна, барабана (безперервне або ритмічне, з паузами) і показує дві доріжки, викладені з мозаїки. Дитина вибирає доріжку, яка відповідає звучанню бубна (барабана):

в) Дитина вибирає з двох доріжок ту (викладену з геометричних фігур), яка відповідає складовому ряду, озвученому логопедом:

дуду, дуду, дуду

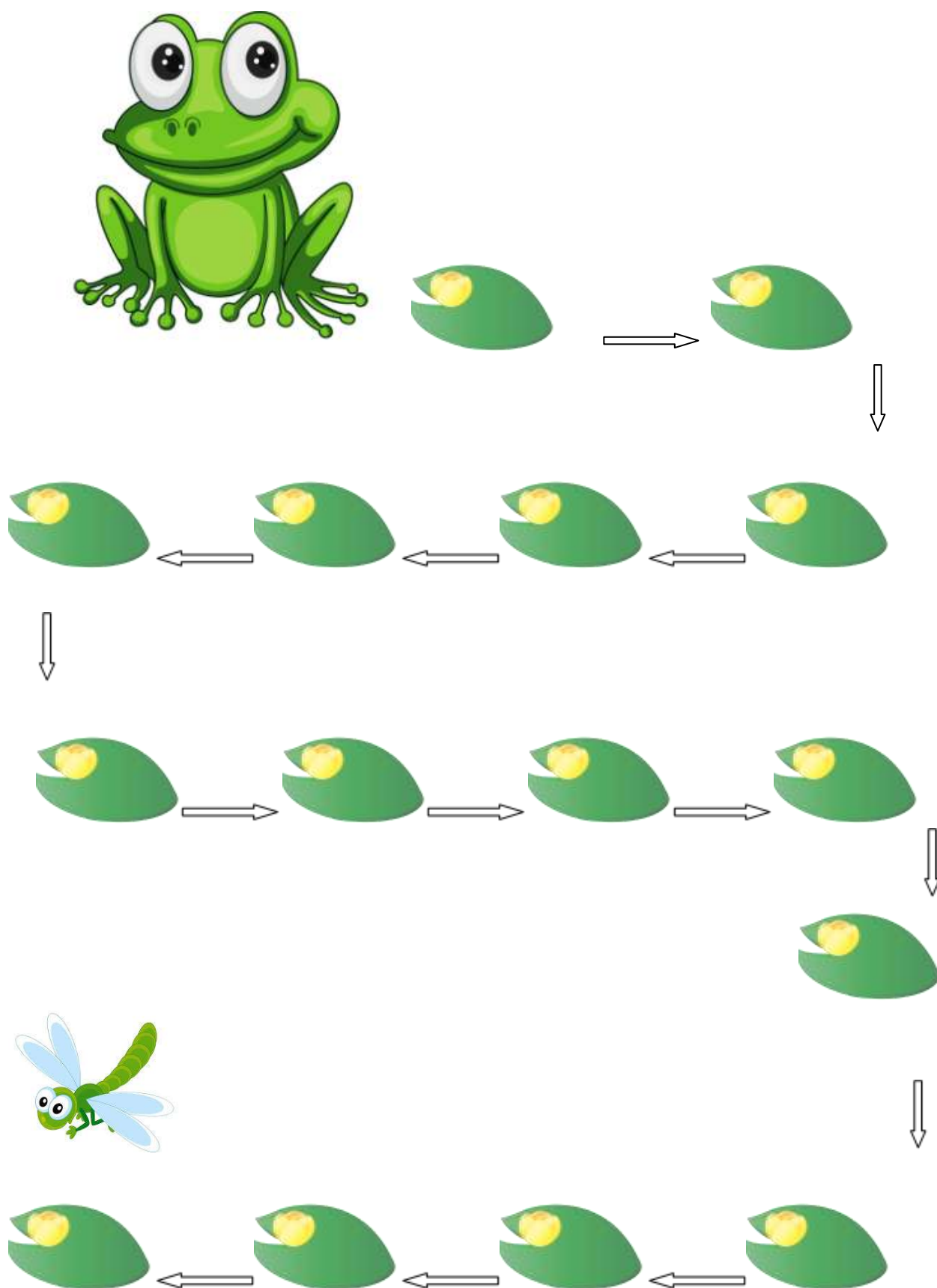
ду-дудуду-ду-дудуду

г) Гра “Жабка”: провести жабку по доріжці, озвучити її за звуконаслідуванням, дотримуючись ритмічного малюнка:

ква-кво-кве-кву-кви.

Вправа 7

Мета: вчити зберігати паузу під час трансформації ритмічних рядів.

Дитині показують ряд рухів (2 раз плеснути – пауза – 1 раз плеснути – пауза) і дають завдання викласти такий самий ряд з лічильних паличок (зірочок, мозаїки). Відстань між паличками, тобто пауза, фіксується долонькою дитини. За заданою ритмічною схемою дитина відтворює ритмічний малюнок звучанням музичного інструмента.

Формування уявлень про ритмічний наголос

Вправа 1

Мета: вчити виділяти сильні долі у руховому ритмічному ряду, використовуючи автоматизовані мовні рядки.

Дитина слухає ритм, який повторюється. Їй потрібно відстукати цей ритм. На рахунок "три" збільшується амплітуда і м'язова напруга, тобто змінюється гучність звучання. Після того, як дитина засвоїть ритм звучання перерахунок рухів забирається.

Вправа 2

Мета: вчити виділяти сильні долі у руховому ритмічному рядку.

Дитині потрібно відтворити ланцюжок рухів, які чергуються: «кулак – ребро – долоня». Під час повторного виконання цих рухів потрібно перший рух виконати з більшою силовою напругою, решта два – спокійно. Потім силову напругу перенести на другий, пізніше на третій рух.

Вправа 3

Мета: вчити співвідносити наголос музичної фрази (марш, полька) з рухом.

Спочатку дитина прослуховує музичну фразу (полька, марш), виділяє сильні долі, встановлює певний рух на кожен сильний доль (наприклад: відплескування змінюється на сильний доль відстукуванням барабаними паличками).

Вправа 4

Мета: вчити змінювати силову напругу рухів, які повторюються, з опорою на звучання музичного інструмента.

Дитина декілька раз слухає звучання музичного інструменту (від тихого до гучного і навпаки). Під час повторного прослуховування дитина супроводжує звучання рухами (відстукуванням, тупотінням, відплескуванням). Тихе звучання відповідає легеньким дотикам, гучне – збільшенню силової напруги.

Вправа 5

Мета: вчити виділяти сильні долі у мовленнєвому ритмічному рядку.

Логопед промовляє ланцюжок звуків (складів), виділяючи один з них голосом і пропонує дитині повторити найгучніший звук (склад).

о у **А** е и і

е **И** а у о і

У а і е и о

то **ТУ** та те ти ті

ра ро рі **РИ** ре ру

ЗА зо зу зи зі зе

Вправа 6

Мета: вчити співвідносити силу голосу з амплітудою рухів.

Логопед пропонує дитині послухати віршик: "Великі ноги йдуть по доріжці: ТУП-ТУП-ТУП; а маленькі ніжки біжать по доріжці: туп-туп-туп-туп-туп-туп". Першу частину фрази слід вимовляти гучним голосом, другу – тихим. Повторюючи цей текст декілька разів логопед підключає рухи - постукування кулаками. Інтенсивність та амплітуда рухів співвідноситься із силою голосу: сильні і широкі рухи відповідають гучній вимові, легенькі рухи – тихій. Дитина виконує спочатку сумісно з логопедом, а потім відтворює вивчений текст і рухи самостійно.

Вправа 7

Мета: вчити складати ритмічні рядки на основі чергування сильних і слабких долей.

Дитині потрібно викласти за зразком або мовною інструкцією ряд кружечків з чергуванням за розміром. Кожному кружечку відповідає рух: велике коло – плескання з широкою амплітудою і значною силовою напругою; маленьке коло – легеньке плескання з маленькою амплітудою рухів рук. Спочатку дитина відтворює ряд рухів, використовуючи зоровий зразок (доріжку з кружечків), потім по пам'яті, без зорової опори.

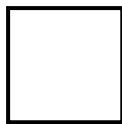

Вправа 8

Мета: вчити складати ритмічні ряди на основі чергування сильних і слабких долей.

Використовується ігровий прийом “Великий - маленький”: дитині потрібно співвідносити звуконаслідування з предметним малюнком (великий годинник говорить голосно “**ТІК-ТАК**”, а маленький годинник тихо “**тік-так**”).

Гучне звучання великого годинника співвідноситься з великим квадратом, тихе звучання маленького годинничка – з маленьким квадратиком.

Дитина викладає ці геометричні форми в рядок у відповідності до звучання. Після заповнення всього рядка, озвучує його, натискаючи пальчиком на кожний квадрат.

Вправа 9

Мета: вчити зберігати чергування сильних і слабких долей під час трансформації ритмічного ряду.

Дитині пропонується виконати послідовно дії:

а) викласти доріжку з великих та малих трикутників, слухаючи зразок гучного та тихого звучання звуконаслідування (гучному звуконаслідуванню **“ТУК”** відповідає великий трикутник, тихому звучанню – маленький трикутник);

б) “озвучити” цю доріжку за допомогою звуконаслідування, натискаючи пальчиком на кожний трикутник;

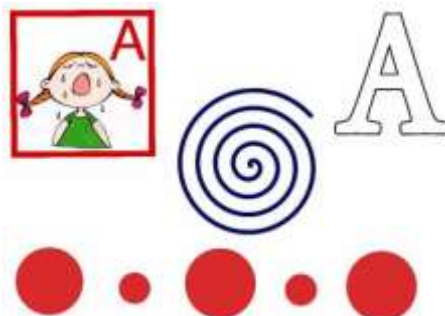
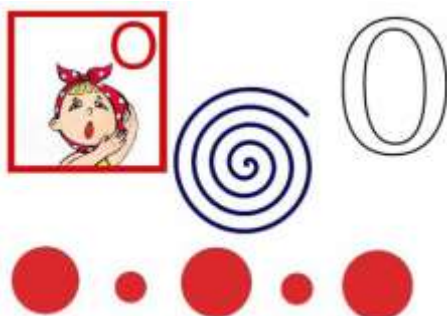
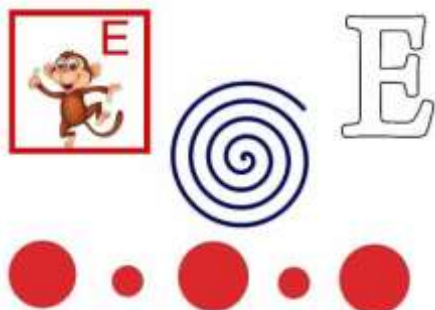
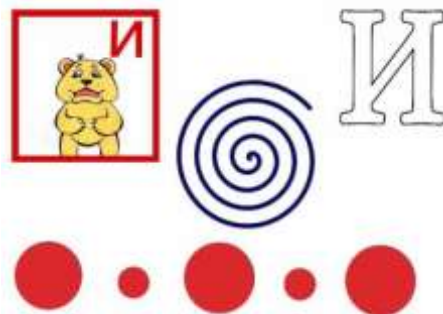
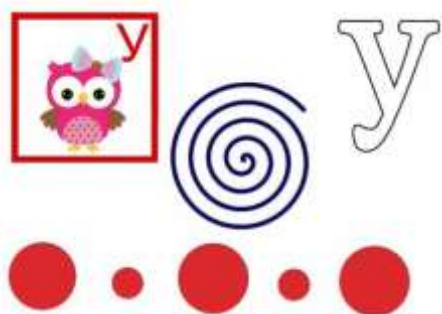

в) відтворювати серію рухів з одночасним промовлянням звуконаслідувань (з силою стукати кулачками на гучне звучання **“ТУК”**, легенько стукати кулачками на тихе звучання **“тук”**). Виконувати без опори на ритмічний малюнок.

Вправа 10

Мета: вчити зберігати чергування сильних і слабких долей у мовному ритмічному рядку.

а) Дитина проспівує «пісеньку голосних», чергуючи гучність.

б) дитина промовляє ряд голосних звуків, чергуючи гучність: гучно, тихіше, зовсім тихо:

- И – А
- У – Е
- А – О
- О – У
- Е – У – А
- А – И – О
- І – И – Е
- О – У – А

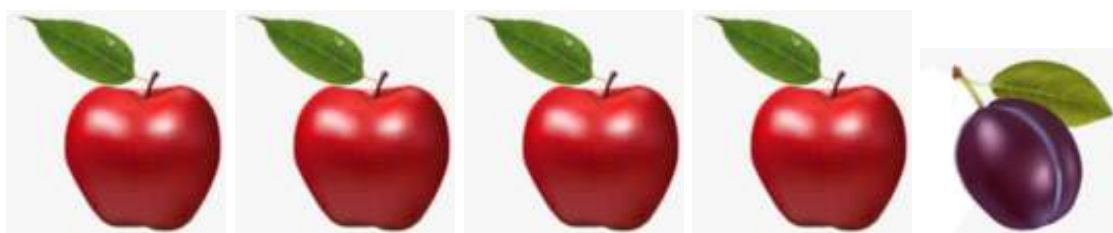
в) дитина вимовляє ряд голосних, чергуючи гучність в межах одного рядка:

- І – е – У – а
- У – а – И – о
- О – і – И – е
- Е – о – У – А

Вправа 11

Мета: вчити зберігати чергування сильних і слабких долей під час трансформації ритмічного ряду.

Дитині пропонується викласти “фруктовий ряд”, наприклад з яблук та сливок, у відповідності до почутих звуків. “Послухай скільки яблук і сливок впало” (яблука під час падіння видають більш гучний звук, ніж сливка) **БУХ, БУХ, БУХ, бух.** Виклади їх відповідно у ряд.

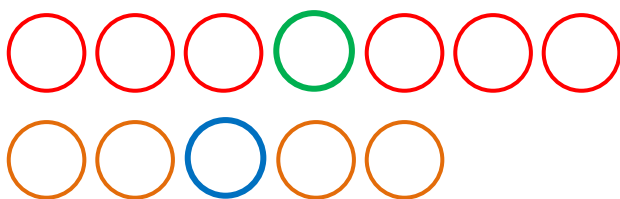
Вправа 12

Мета: формувати уявлення про ритмічний наголос в складових рядках.

Дитина промовляє (читає) рядки складів, одночасно відплескуючи кожний склад. Наголошена позиція складу позначається плесканням з широкою амплітудою і силовим напруженням виконуваного руху.

Складові рядки можуть складатися з однакових складів: **(па-па)**, складів з чергуванням голосних **(та-ту)**, опозиційних приголосних **(ба-па)**, довільно вибраних приголосних **(фа-ма-ха)**.

а) Дитина промовляє (читає) ряд складів, співвідносячи кожний склад з колом заданого кольору. Наголошена позиція складу позначається колом контрастного кольору.

б) Дитина читає рядки складів, інтонаційно виділяючи склад, заданий іншим шрифтом:

- ка – ка – **КА** – ка

- **МУ** – му – му

- да – да – да – **ДА**

в) Дитина промовляє (читає) рядки складів, виділяючи наголошену позицію складу за допомогою умовного позначення (знака наголосу).

– па́ – та – ка

– па – та́ – ка

– па – та – ка́

– ра́ – ра – ра

– ра – ра́ – ра

– ра – ра – ра́

– ра – ра́ – ра

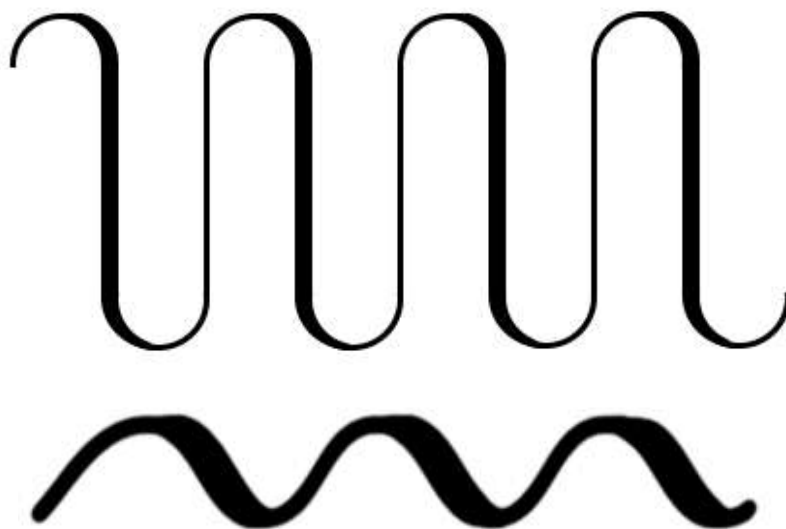
– ра́ – ра – ра́ – ра – ра́

– ра – ра – ра́ – ра – ра – ра́ – ра – ра – ра́

Вправа 13

Мета: вчити змінювати силу голосу з опорою на зорово-рухові координації.

Дитині потрібно намалювати або обвести за контуром кольоровим олівцем хвилячки, проспівуючи будь – який голосний звук. Під час «спуску з хвилі » проспівувати потрібно гучніше, під час « піднімання на хвилю – сила голосу зменшується».

Вправа 14

Мета: вчити відтворювати ритмічний ряд з опорою на умовні позначення.

Дитині потрібно виділити у складовому ряду наголошений склад, поставити знак наголосу. Під час промовляння (читання) ланцюжка складів нарощувати або зменшувати силу голосу у відповідності до поставленого наголосу.

ТА – ТА – **да́** – ТА – ТА – **да́**

па́ – ПА – ПА – **па́** – ПА – ПА

Вправа 15

Мета: вчити виділяти ключове слово у ритмізованому віршованому тексті.

Спочатку потрібно вивчити чистомовки, скоромовки, коротенькі віршики. Логопед задає запитання до кожного слова скоромовки, виділяючи його голосом. Спонукає дитину голосно вимовляти ключове слово у відповіді, тихо – решту тексту.

Наприклад, чистомовка:

**Жатка жваво жито жне,
Жатку жнець не дожене**

Питання

- **(Що?)** жваво жито жне
- Жатка **(Як?)** жне
- Жатка жваво **(Що?)** жне
- Жатка жваво жито **(Що робить?)**
- **(Що?)** жнець не дожене
- Жатку **(хто?)** не дожене
- Жатку жнець **(що не зробить?)**

Відповідь

- **ЖАТКА** жваво жито жне
- Жатка **ЖВАВО** жито жне
- Жатка жваво **ЖИТО** жне
- Жатка жваво жито **ЖНЕ**
- **ЖАТКУ** жнець не дожене
- Жатку **ЖНЕЦЬ** не дожене
- Жатку жнець **НЕ ДОЖЕНЕ**

III етап

Завдання III етапу:

1) формування та відтворення складоритмічної структури з правильним відтворенням наголошеного складу і ритмічного малюнку у словах;

Вправи проводяться на матеріалі тільки тих звуків, які вимовляються правильно. В роботу включається і мовний, і слуховий, і тактильний аналізатор.

2) аналіз складової та звуко - буквеної структури слова (рівень голосних, складів; фонематичний та складовий аналіз слів; фонематичний та складовий синтез слів);

3) виділення морфологічних ознак слова (суфіксів, префіксів під час словотворення, безафіксне творення іменників, утворювання складних слів).

Спочатку проводиться аналіз ритмічної і звуко - буквеної структури слова з використанням знаків (рухових, зорових, слухових), які дитина вже засвоїла на I та II етапах роботи. Потім ці вправи включаються у роботу по виділенню морфологічних ознак слова. Звертають увагу дитини на ненаголошені частини слова – суфікси, закінчення, які використовуються для формування граматичних форм і категорій.

Показниками результативності цього етапу є:

1) засвоєння способів фонематичного аналізу звукової та складової структури слова;

2) розвиток мелодико-інтонаційної сторони мовлення (темпу, ритму, наголосу);

3) засвоєння засобів формо та словотворення.

4) сформованість слуху – зорової і слуху – моторної взаємодії у процесі сприймання та відтворення ритмічних структур.

5) достатній рівень розвитку пізнавальних процесів у дитини.

Засвоєння і відтворення складоритмічної

структури слова

Вправа 1

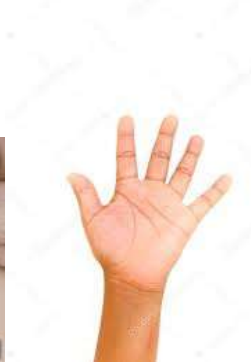
Мета: вчити дитину відтворювати складоритмічну структуру слова з використанням рухової та зорової опори.

Проаналізувавши картки зі словами або предметні малюнки, дитина ділить ці слова на склади. Промовляння кожного складу слова супроводжує рухами обох рук (скільки складів у слова, стільки, наприклад, оплесків). Логопед фіксує кожний рух дитини лічильними паличками (геометричними фігурами). Потрібно використовувати слова з однаковою складоритмічною структурою.

а) хата, шафа, вата, мило, дача, диня, каша, вуса, море.

б) нога, рука, коза, вода, жуки, слони, лоша, лоза.

в) молоко, радіо, ракета, рижики, собака, сорока, завіса.

г) помідори, морозиво, поросята, велосипед, огорожа, етажерка.

Вправа 2

Мета: вчити складати ритмічну схему слова.

Засвоївши алгоритм дій з попередньої вправи, дитина:

- а) самостійно промовляє слово, відплескуючи його по частинах;
- б) складає схему, використовуючи лічильні палички (мозаїку, геометричні фігури);
- в) фіксує кількість паличок (мозаїки, фігур), які складають схему; промовляє слово по частинах, послідовно натискаючи пальчиком на кожну з них.

Вправа 3

Мета: вчити співвідносити слова із заданою ритмічною схемою.

Дитині потрібно до заданої схеми підібрати картки зі словами або предметні малюнки, промовляючи слова по складах.

Попередня робота полягає у :

- побудові схеми з геометричних форм;
- перерахунку деталей схеми;
- підбору до схеми відповідних слів з поскладовим відплескуванням слів та фіксацією кількості рухів.

му-ха; лі-то; мо-ре; ді-ти

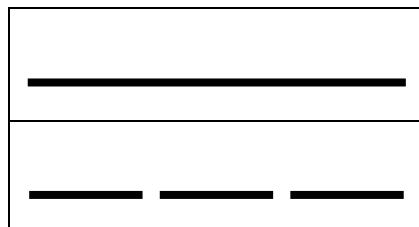
ма-ли-на; па-пу-га; ра-ке-та

Вправа 4

Мета: вчити диференціювати слова з різною складоритмічною структурою.

а) Перед дитиною розкладають предметні малюнки або картки зі словами, в яких чергуються “довгі” та “короткі” слова: син, береза, сік, папуга, мак, поросля і т. п. Малюку потрібно промовляння “довгих” слів супроводжувати відплескуванням у долоні, “коротких” слів – відстукуванням кулачками.

б) Дитина аналізує 2 схеми (одна складається з однієї рисочки, друга – з трьох) і підбирає картки (малюнки) відповідно до кожної схеми.

рак,лак, мак, сад

ворона, поросля, дівчина, собака

Вправа 5

Мета: вчити диференціювати слова у відповідності до заданої ритмічної схеми.

Дитині потрібно серед карток зі словами (предметних малюнків) вибрати ті, які відповідають 2 – 3 запропонованим схемам.

1) **О**

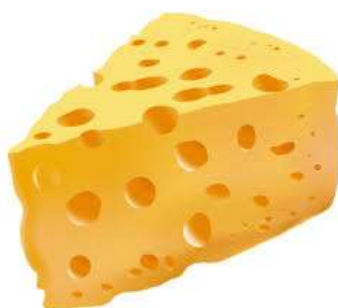
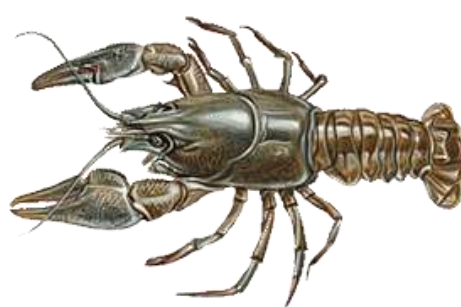
3) **О О О**

2) **О О**

4) **О О О О**

Картки зі словами:

Лев, мак, рак, сад, сом, сир, дуб, зуб.

Лебідь, лижі, сани, сумка, шуба, риба, жаба, жираф.

Жолуді, ведмежа, шипшина, корона, зозуля, малина.

Велосипед, буратино, полуниця, сковорідка, холодильник.

Вправа 6

Мета: вчити виділяти задане слово у ланцюжку букв.

Протягом 2-4 секунд показують картку зі заданим словом. Потім малюк знаходить і називає слово у рядку, заповненому буквами, обводить це слово кольоровим олівцем. Слова можуть бути як з однаковою, так і з різною складоритмічною структурою.

а) СИРКАОТШЗІВОСИРУВДСЕМКЕАХСИРБЧУСИР

б) БФЕАЛУЛАКВІПОЛЕВИТАУБАБУСЯЛАСОНЩУЕТАТОД

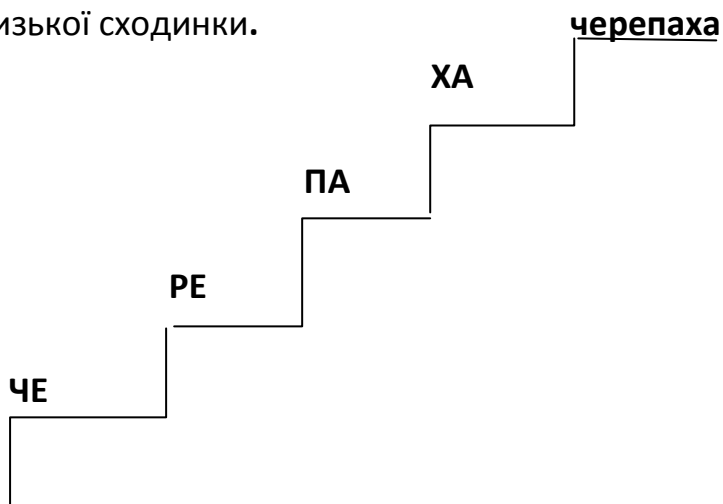
Поскладовий та звуко - буквенний аналіз слова.

Вправа 1

Мета: вчити відтворювати складову структуру слова з опорою на рухи.

а) Гра “Крокуємо по сходинках”.

Гра проводиться з однією дитиною або групою дітей у якості змагання. “Хто підніметься вище?” Дитина повинна, повторюючи за логопедом слово по складах, підніматися пальчиками по ігрових сходинках. На кожній сходинці – зупинка. Якщо дитина помиляється, то повторює слово з більш низької сходинки.

б) Дитина повторює серію з двох-трьох односкладових слів у прямому порядку, піднімаючись вгору по сходинках, або у зворотньому, спускаючись вниз:

СУП – ДИМ – МАК; КІТ – ТИН – РИС – ЛІС

в) Діти стають у коло, логопед плескає в долоні складову схему слова (з 2-3 складів). Дитина, яка стоїть поруч, повинна підібрати слово до почутої “схеми”, потім повернутися до сусіда і задати (плескаючи в долоні) свою “схему” слова. Сусіду потрібно підібрати відповідне до почутої схеми слово. Гра продовжується по колу. Умова: названі іншими дітьми слова не повторювати.

г) Діти сидять обличчям до логопеда, який промовляє перший склад будь-якого слова, решту кількість складів відстукує по столу. Той, хто перший здогадався, встає, закінчує слово і залишається стояти. Гра продовжується з рештою дітей.

Наприклад:

МА – І	МО – ІІ	ПО – ІІ	ВЕ – ІІІ
КУХ – І	КО – ІІ	СИ – ІІ	ПЕ – ІІІ
БУК – І	КАР – ІІ	ШО – ІІ	ПРИ – ІІІ

д) Логопед говорить закінчення слова, відстукуючи його по складах, а дитина додає перший склад і називає ціле слово.

Наприклад:

- **РЕВО ДЕ! ДЕРЕВО!**

Склади:

- . жама
- . шина
- . года
- . буся
- . кета
- . реза
- . липа
- . ліно
- . дуга
- . ба
- . зетка
- . машка
- . рево

ж) Логопед називає слово, плескаючи в долоні замість другого складу (або середнього складу). Дитина додає склад і називає ціле слово.

(. КО - ! – БОК... - ЛО! КОЛОБОК)

Склади:

МА - ! – НА	ТЕ - ! – ФОН	О - ! – РОК
ПИ - ! – СОС	ПА - ! – ГА	МО - ! – ТОК
ВО - ! – НА	БУРА - ! – НО	МУ - ! – МОРИ
ПИ - ! – ЖОК	ПО - ! – ДОРИ	ВІТА - ! – НИ
ПІ - ! – НІНО	ЧЕРЕ - ! – ХА	БА - ! – РИНА

з) Спочатку кожна дитина називає голосно і чітко своє ім'я. Потім діти розходяться. За сигналом логопеда кожний гравець повинен встати поруч з тим, у чиєму імені стільки ж складів.

ВАНЯ – КАТЯ – ДЕНИС

ХРИСТИНА – МАРИНА – ДАНИЛО

Вправа 2

Мета: вчити відтворювати складоритмічну структуру слова з використанням слухо-зорових опор.

Один з гравців загадує слово і викладає на магнітній дошці стільки фішок, скільки складів у слові. Потім дитина називає перший склад: **МА**. Діти відгадують задумане слово, спираючись на кількість фішок:

МА---ЛИНА; МА---ШИНА; МА---РИНА; МА---РІЙКА.

Той, хто відгадав, загадує своє слово.

Вправа 3

Мета: вчити складати схему складової структури слова.

а) Дитина промовляє слово по складах, складає схему у вигляді прямокутників, аналізує її (перераховує кількість та місцезнаходження складів шляхом співвіднесення їх з порядковим числівником). Наприклад: у слові “машина” три склади – перший “ма”, другий – “ши”, третій – “на”.

Схема:

Питання до дитини:

- назви перший (другий, третій) склад, покажи місцезнаходження його на схемі;

- який за рахунком склад “ши” (“ма”, “на”)?

б) Логопед на схемі міняє місцями два прямокутника, дитина повинна сказати, які склади поміняли місцями.

в) Логопед міняє місцями прямокутники (всі варіанти), дитина повинна “прочитати” неправильне слово, яке утворилось (манаши, шимана, шинама, намаши, нашими).

Вправа 4

Мета: вчити трансформувати складову схему слова.

Дитині потрібно вимовити слово по складах, викласти його схему з лічильних паличок (олівців), визначити і назвати кожний склад, виділити голосні, співвіднести кожну частину схеми з голосною, викласти голосні букви.

Наприклад:

ПЕ – РУ – КАР
Е У А

ЧЕ – РЕ – ПА – ХА
Е Е А А

ПА – РО – ПЛАВ
А О А

КО – РА – БЕЛЬ
О А Е

Вправа 5

Мета: вчити співвідносити слова зі схемою, викладеною із голосних букв.

Дитина вибирає будь-яку картинку (картку з словами), промовляє (читає) кожне слово, співвідносить його із заданою схемою.

Попередня робота полягає у побудові схеми з заданих голосних і формулювання завдання: підібрати до схеми слова, які їй підходять. Слова повинні бути добре знайомі дитині.

Наприклад:

Схема: О А

Слова: гора, кора, нора, штора, шпора, дошка, пошта, ложка, сова, лоша, школа, гроза, вода.

Вправа 6

Мета: вчити диференціювати слова у відповідності до схем, виконаних з голосних букв.

Дитині потрібно розподілити предметні картинки (картки зі словами) у відповідності до схем (2 – 3 схеми), схеми складаються з голосних букв, які повинні бути у слові у тій самій послідовності. Наприклад :

А У

У А

Слова: рука, кавун, сумка, куртка, кактус, каблук, будка, лупа, блуза, парус, борсук, павук, хмари, зуби, пакет, шуруп.

Вправа 7

Мета: вчити диференціювати слова у відповідності до ритмічного ряду із голосних звуків.

Гра: “Вгадай картинку”.

Дитині пропонуються предметні картинки і цифри 1, 2, 3, 4. Їй потрібно розташувати картинки під цифрами у відповідності до кількості складів у слові-назві малюнка. Логопед називає голосні звуки із слова-назви задуманої картинки, дитина повинна відгадати цю картинку.

Наприклад:

1	2	3	4
жук	сонце	телефон	велосипед
пень	шафа	корабель	кукурудза
ліс	крісло	гітара	смородина

[y] – жук

[i], [o] – крісло

[e], [e], [o] – телефон

[y], [y], [y], [a] – кукурудза

Вправа 8

Мета: вчити розрізняти слова-пароніми.

Гра “Впіймай зайве слово”.

Дитині потрібно розпізнати і «спіймати зайве слово» (плеснути в долоні) у ланцюжку слів, яке відрізняється від інших слів.

- **мило, мило, мило, мало, мило, мило**
- **кізка, кізка, кізка, кізка, кіска, кізка**
- **білка, білка, білка, булка, білка, білка**
- **голка, галка, галка, галка, галка, галка**
- **слива, слава, слива, слива, слива, слива**
- **рама, рама, рама, лама, рама, рама**
- **пень, пенъ, пенъ, день, пенъ, пенъ**
- **ніс, ніс, ніс, ліс, ніс, ніс**
- **шапка, шапка, шапка, сапка, шапка, шапка**

Виділення морфологічних ознак слова.

Вправа 1

Мета: вчити виділяти заданий склад в структурі слова.

а) дитині потрібно промовляти слово по складах, наступним чином: склад ІІ голосно, решта – пошепки. Слова можна підбирати у відповідності до автоматизації поставлених звуків, аналізу слів з однаковою складоритмічною структурою. Наприклад: балкон, закон, батон, бізон, вагон;

з однаковими ознаками: ваза, гроза, коза, лоза, блуза; коси, оси, роси, носи.

б) Дитина голосно промовляє лише третій (перший, другий) склад кожного слова.

в) Дитина промовляє слово у відповідності до схеми, де:

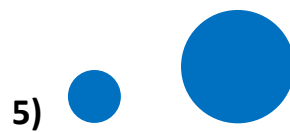
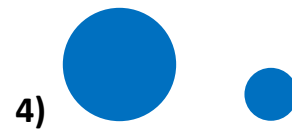
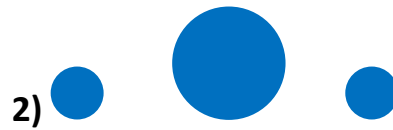

- склад, який промовляється голосно

- склад, який промовляється тихо

СХЕМИ

СЛОВА: колесо, фабрика, парубок; цукерки, морозиво, сережки;

воротар, порося, криниця, водоспад, корабель; озеро, гори, діти, лоза, салат,
зефір, сарафан, самовар, садівник.

Вправа 2

Мета: вчити виділяти місце заданого складу в структурі слова.

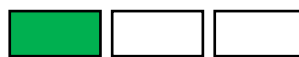
Серед предметних картинок (карток із словами), дитина ті, в назві яких є заданий склад, промовляє (читає) кожне слово, складає його схему; виділяє заданий склад і визначає його місце в структурі слова. Використовуються слова з різною складоритмічною структурою.

Наприклад: ракета, хмара, баран, райдуга, пора, кора, біль, простирадло.

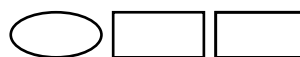

Складаючи схему слова з прямокутників, заданий склад потрібно виділяти контрастним кольором.

ра - ке - та

ко - ра - бель

Вправа 3

Мета: вчити виділяти наголошений склад в структурі слова.

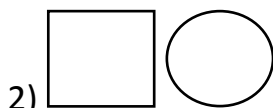
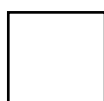
а) Дитина вибирає предметну картинку, промовляє слово, відплескує кожний склад. Наголошений склад вимовляється з широкою амплітудою рухів. На схемі наголошений склад виділяється контрастним кольором, формою або розміром. Читаючи кожне слово, потрібно поставити наголос.

б) Дитина, орієнтуючись на схему, де наголошений склад виділений контрастним кольором, формою, розміром, підбирає відповідне слово.

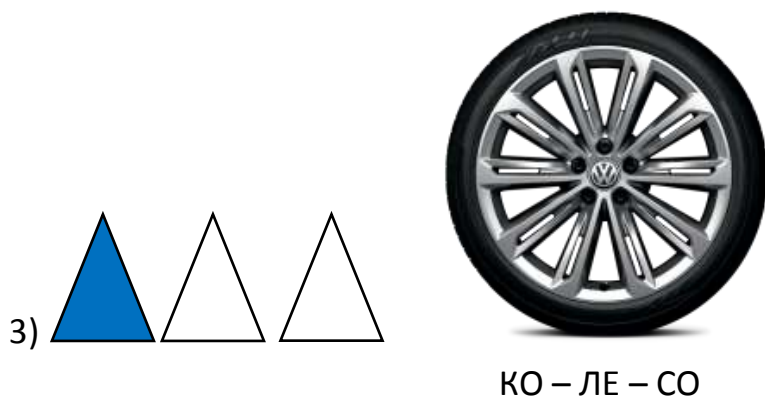
Наприклад:

КО – РО – НА

СНІ – ГО – ВИК

в) Гра “Магазин”: дитині потрібно “купити” продукти за запропонованим списком та виділити наголошений склад.

Список продуктів

Список продуктів

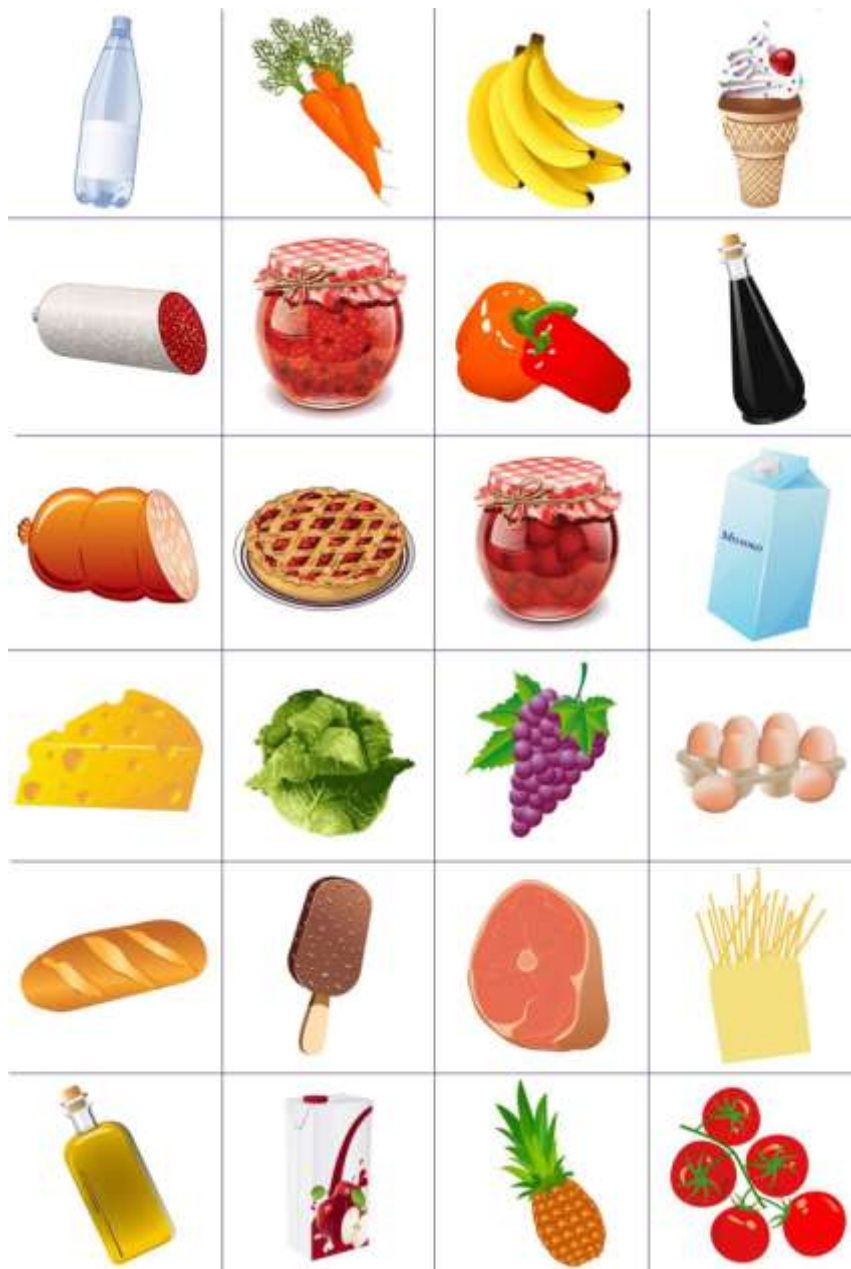

Список продуктів

Список продуктів

г) Перед дитиною викладають дві картинки. Назва картинок складається з однакової кількості складів, але відрізняється позицією, наголошеного складу (диня – вода; чоботи – корабель). Логопед мовчки відплескує слова, акцентуючи наголошений склад. Дитина відгадує задумане слово. Поступово опора на картинки зменшується.

Яблуко – міМОза – ковбаСА

Осінь – ноГА

ЖАЙворонок – моРОзиво – ведмеЖАта – магнітоФОН

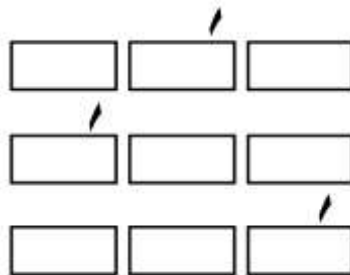

Вправа 4

Мета: вчити змінювати місцезнаходження наголосу в структурі слова.

а) Дитині потрібно промовити задане слово, скласти з прямокутників його схему, виділити наголошений склад. Потім слід змінити місцезнаходження наголосу у схемі і відтворити слово у відповідності до змін.

Наприклад: **СОРОКА.**

б) Дитині потрібно змінити наголос в парах слів:

ко́си – косі́; Ма́шина – маши́на; за́мок – замóк

Обов'язково розглядається семантичне значення кожного слова.

Гра «Хто прийшов?»

а) В цій грі логопед промовляє складові ряди, з одночасним відстукуванням, а діти рахують їх кількість і знаходять слова з відповідною

кількістю складів. Наприклад: Зайчик стукає у двері *«тук-тук»*. Кіт муркоче: *«мур»*, а кошеня *«мур- мур- мур»*. Пес гавкає *«гав»*, а цуценя *«гав - гав - гав»*.

Зайчик - « Тук-тук »

Кіт - « Мур »

Кошеня - « Мур-мур-мур »

Пес - « Гав »

Цуценя - « Гав-гав-гав »

б) Самостійне проведення цієї ж гри дітьми.

Вправа 5

Мета: вчити складати слова із заданих складів.

а) Дитині пропонуються предметні картинки, наприклад: “капітан”, “шапка”. Потрібно поділити ці слова на склади і з цих складів скласти нове слово – “каша”.

моряк, редиска – море

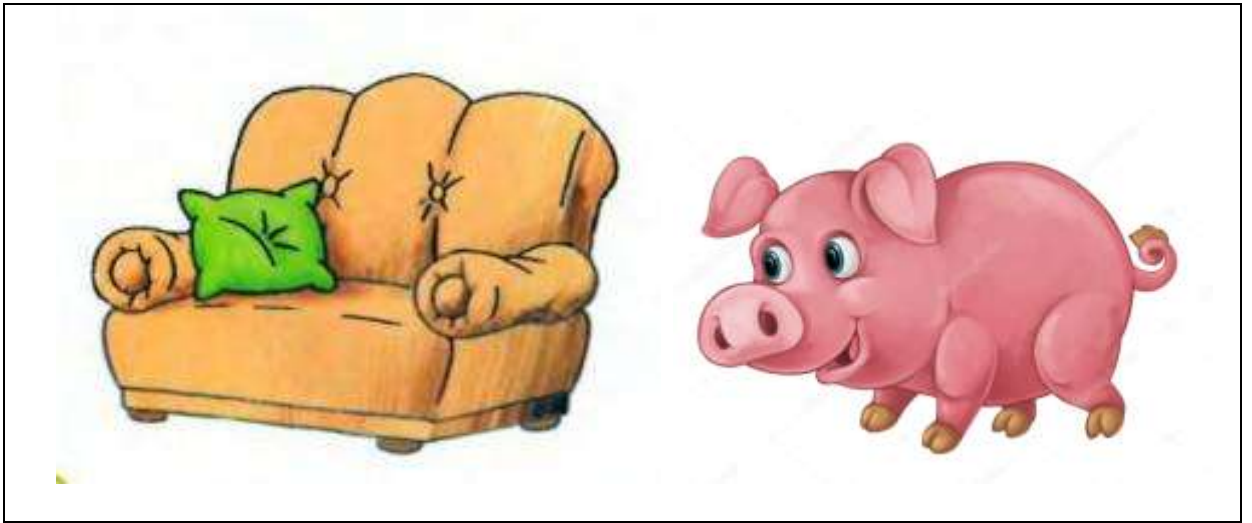
коло, шахи – лоша

Кошик, теля – Коля

диван, свиня – диня

лимон, цесарка – лице

б) Скласти слово, використовуючи: перший склад кожного слова; необхідний склад з кожного слова.

- 3 перших складів слів:

дев'ять, ремінь, вогонь – дерево

гараж, зелені, табір – газета

диво, типовий, нахил – дитина

баня, радість, банка – барабан
маленький, лице, нагадай – малина
долина, робот, газета – дорога
сова, робітник, калина – сорока

- 3 перших складів першого слова і других складів другого слова:

буря, моряк – буряк
Іра, синій – іній
перука, журнал – пенал
голуб, народ – город
ґава, шинок – ганок
дзвіночок, вінок – дзвінок
хвилює, Валя – хвиля

- 3 перших складів двох слів і других складів третього слова:

черпаха, гомоніти, новий – черговий
око, літо, плавець – олівець
Яна, лисий, спина – ялина
казан, черешня, Ваня – каченя

- 3 перших складів першого слова, других складів другого слова, третіх складів третього слова:

вулик, малина, суніця – вулиця
сокіл, корова, морока – сорочка

- 3 перших складів двох слів і четвертого складу третього слова:

урок, читанка, визволитель – учитель

- 3 других складів двох слів і третього складу третього слова:

диво, вороги, корона – ворона

- 3 других складів трьох слів:

укол, радгосп, дзвоник – колгоспник

Вправа 6

Мета: вчити змінювати ритмічну структуру слова, використовуючи заданий алгоритм.

Дитині потрібно:

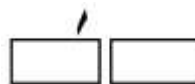
- 1) вибрати картинку, назва якої складається з одного складу;
- 2) скласти схему цього слова, використовуючи геометричні палички (олівці);
- 3) поставити наголос;
- 4) з цих слів «виростити» нові слова : спочатку двоскладові потім трискладові, поступово нарощуючи складову структуру слова;
- 5) скласти схему до кожного варіанту та порівняти отримані схеми.

Наприклад:

РОТ

РОТИК

РОТИКИ

6) “виростити” нові слова, використовуючи ці схеми.

Слова:

вус, вусик, вусики

чуб, чубчик, чубчики

сом, сомик, сомики

кущ, кущик, кущики

бант, бантик, бантики

хрест, хрестик, хрестики

гном, гномик, гномики

Вправа 7

Мета: вчити змінювати ритмічну структуру слова, утворюючи спільнокореневі слова.

Дитині пропонують “виростити” нові слова, утворюючи слова – родичі. Якщо дитині важко підбирати спільнокореневі слова, логопед задає навідні запитання.

Наприклад: **ЛІС**

- Як називається професія людини, яка доглядає за лісом? (лісник);
- Як називаються ягоди, які виростили у лісі? (лісові);
- Як називається перша весняна квітка, яка з’являється у лісі (пролісок) і т.п.

СЛОВА:

Ліс (лісник, лісовий, пролісок, лісок, переліски);

Сад (садівник, садовий, садок, посадка, саджанець);

Дуб (дубок, дубочок, дубище, дубовий, дубина);

Казка (казочка, приказка, переказ, казати, казковий);

Вода (водяний, підводний, водиця, водний);

Хліб (хлібний, хлібина, хлібороб);

Мова (розмова, мовний, розмовляти, промовець);

Блиск (блискучий, блискотіти, блискавка);

Коса (косар, покоси, косити, косарка);

Літак (літати, політ, прилітати, відлітати).

Список використаної літератури

1. Коваленко О.М. Як навчити вашу дитину швидко і правильно читати.
- К. : ТОВ Видавництво Ранок, 2010. – 91 с.
2. Чорна О.П. Психолого –педагогічна діагностика та корекція заїкання у дітей. – К. : Кам`янець – Подільський , 2013. – 141 с.
3. Дедюхіна Г.В. Робота над ритмом у логопедичній практиці. – М. : Бібліотека логопеда – практика, 2012. – 61с.
4. Большакова С.Е. Преодоление нарушений слоговой структуры слова у детей. – М. : ТЦ Сфера , 2007. – 52с.
5. Полякова М.А. Самоучитель по логопедии. – М. : Айрис – пресс, 2006. – 192с.
6. Гамалій А.Т. Ігри та цікаві вправи з української мови. – К. : Радянська школа , 1980. – 112с.
7. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови : Навч. посібник. – Львів : Світ , 2003. -432с.
8. Блінова Г.Й. Подолання мовленнєвих вад дітей / Г.Й. Блінова. – К. : Благовіст, 2006.-288 с.
9. Логопедія. Підручник. За ред. М.К. Шеремет. – Київ. : Видавничий Дім Слово , 2010. – 669с.
10. Савченко М.А. Методика виправлення недоліків вимови у дітей. - К. : Радянська школа, 1983. – 167с.
11. Толстік В.В. Використання музично – ритмічних рухів і пластики для засвоєння музичної мови молодшими школярами// Мистецтво в школі. – 2010.- №9.- С.18 – 19.
12. Вознюк Л. Мандрівка алфавітом / Л.Вознюк – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 112 с.

13. Алтухова Н.Г. Звуковая мозаика. Как эффективно подготовить ребёнка к школе. Обучения чтению, предупреждающее появление дисграфических ошибок/ оформление обложки А. Лурье, А. Алексеенко. СПб. : Лань, 1998 – 105.
14. Довідник учителя – логопеда / авт. упоряд. С.М. Лупінович. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 112 с.
15. Дьоміна І.Й. Розвиток мовлення дитини / І.Й. Дьоміна. – К. : Світлич, 2009.- 160 с.
16. Макарова С. Щоб ротик був слухняним / С. Макарова. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. – 160 с.
17. Малярчук А.Я. Дитактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків. I та II частини / А.Я. Малярчук. – К. : Літера ЛТД, 2005. – 184 с.
18. Рібцун Ю. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико – фонематичним недорозвитком мовлення : програмно – методичний комплекс / Ю.В. Рібцун. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 272 с.
19. Уварова Т.А. Мовленнєве спілкування I, II ч. / Т.А. Уварова, В.С. Волкова, В.А. Федієнко. – Харків: Школа. – 64с.
20. Березіна О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри та забави : Навч. – метод. посібник . – Тернопіль: Мальва – ОСО. 2002.
21. Галіцина Л. Подолання логопедичних проблем молодших школярів. – К. : Шкільний світ, 2006.
22. Демидова К.Г. Практичний курс підготовки до школи. – К. : Перо,

